

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tomaž Železnikar

Pravica do zasebnosti in uporaba mobilne telefonije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tomaž Železnikar

Mentor:izr. prof. dr. Drago Zajc

Pravica do zasebnosti in uporaba mobilne telefonije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Pravica do zasebnosti in uporaba mobilne telefonije

Pravica do zasebnosti je ena temeljnih in ustavno zagotovljenih človekovih pravic, ki mora biti zagotovljena vsakomur. Vendar kako zagotavljati to pravico v svetu tako hitro razvijajoče tehnologije kot je mobilna telefonija? Zbiranje prometnih in lokacijskih podatkov, prisluškovanje telefonskim pogovorom, pregledovanje klicev na službenih telefonih in pogovori na javnih prostorih – vse to predstavlja trk s pravico do zasebnosti. Zbiranje in pregledovanje podatkov je dopustno le, če ima subjekt za to ustrezno pravno podlago in je poseg izveden v skladu s pravno predvidenim postopkom. Vsakršno drugačno postopanje pomeni kršitev pravice do zasebnosti. Dejstvo je, da smo danes vse bolj odvisni od telefona. Omogočajo nam stalno dosegljivost, hkrati pa še takojšen dostop do informacij, saj so mobilniki obenem postali tudi naši osebni računalniki. S hitrim razvojem telefonije pa se je potrebno tudi hitro prilagajati in odzivati na nove tehnike. V nasprotnem primeru bo prihajalo do področja pravnih praznin, kar bo omogočalo (prikrit) nadzor nad uporabo mobilne telefonije in posledično poseg v našo pravico do zasebnosti.

Ključne besede: pravica do zasebnosti, mobilna telefonija, prisluškovanje, informacijska družba, človekove pravice.

Right to privacy and the usage of mobile telephony

Right to Privacy is one of the fundamental Human Rights. It is insured by Constitution and should be assured to everyone. The question is how to provide this Right in a world of fast growing technology as mobile telephony is? Collecting traffic and location data, eavesdropping phone calls, checking calls on business phones and talking in public places – all this represents collision with Right to Privacy. Collecting and checking this kinds of information is allowed only if the subject has a proper legal basis. Any kind of different behavior means violation of Right to Privacy. It is a fact that we nowadays more and more depend on our mobile phones. They gave us instant access to information and we are using them almost like computers. We must adjust with a fast development of mobile telephony and act on new techniques. Otherwise it will come to many legal voids which will allow (hidden) surveillance over usage of mobile telephony. And this means intervention to our Right to Privacy.

Key words: Right to Privacy, mobile telephony, eavesdropping, Information Society, Human Rights.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 Opredelitev problema	7
1.2 Struktura in cilji naloge	8
1.3 Hipoteze in metode dela	10
2 PRAVICA	12
2.1 Opredelitev pojma in razvoj človekovih pravic	12
2.2 Definicija in vrste pravice.....	14
2.3 Osebnostne pravice.....	16
2.4 Uresničevanje in omejevanje človekovih pravic	17
3 PRAVICA DO ZASEBNOSTI	19
3.1 Pojem zasebnosti	19
3.2 Pravica do zasebnosti.....	19
3.3 Vrste zasebnosti.....	20
3.3.1 Informacijska zasebnost.....	20
3.3.2 Zasebnost v prostoru	21
3.3.3 Telesna zasebnost.....	21
3.3.4 Komunikacijska zasebnost.....	21
3.4 Pravni akti, ki urejajo pravico do zasebnosti	22
3.4.1 Ustava RS.....	22
3.4.2 Splošna deklaracija o človekovih pravicah.....	23
3.4.3 Evropska konvencija o človekovih pravicah	24
3.4.4 Zakonodaja Evropske unije.....	24
3.5 Konflikt pravic: pravica do zasebnosti vs. pravica do izražanja	25
4 ZASEBNOST V MOBILNI TELEFONIJI.....	28
4.1 Razvoj mobilne telefonije.....	28
4.2 Mobilni telefon - funkcije in uporaba.....	31
4.3 Hranjenje, obdelava in posredovanje podatkov.....	38
4.3.1 Kateri podatki se hranijo	39
4.3.2 Kako so zavarovani podatki, ki se hranijo	42

4.4 Zasebnost in zaupnost pri uporabi mobilne telefonije	42
4.4.1 Dostop do podatkov in posredovanje podatkov	43
4.4.2 Posredovanje prometnih in lokacijskih podatkov v primerih varovanja življenja in telesa	44
4.5 Nadzor in sankcije	45
4.6 Pravica do zasebnosti v mobilni telefoniji na javnih prostorih	46
4.6.1 Javni in zasebni prostor in definicija javnega prostora v smislu uporabe mobilnih telefonov	47
4.6.2 Uporaba mobilnega telefona na javnem prostoru in odziv na klice.....	49
4.6.3 Posegi v zasebnost in privolitev v posege na javnih prostorih	53
4.7 Pravica do zasebnosti na področju mobilne telefonije v kazenskem pravu	56
4.7.1 Kdaj so dopustni posegi v pravico do zasebnosti	56
4.8 Pravica do zasebnosti v SMS nagradnih igrah in bluetooth oglaševanju	59
4.8.1 SMS klubi in oglaševanje prek mobilnih telefonov.....	59
4.8.2 Bluetooth oglaševanje.....	61
4.9 Pravica do zasebnosti na delovnem mestu	61
5 SODNO VARSTVO PRAVIC V TELEFONIJI: PRIMERI SODNE PRAKSE.....	64
5.1 Slovenija	64
5.1.1 Sodbe slovenskih sodišč	64
5.1.2 Afera bulmastifi	65
5.2 Sodbe evropskega sodišča za človekove pravice	67
5.3 Združene države Amerike	70
5.3.1 Katz proti Združenim državam Amerike (1967)	70
5.3.2 Primer Apple	71
6 ZAKLJUČEK.....	72
7 LITERATURA.....	75
PRILOGE	79
Priloga A: Število uporabnikov mobilnega telefona na 100 prebivalcev	79
Priloga B: Število uporabnikov mobilnega telefona na 100 prebivalcev	80
Priloga C: Telekomunikacijske storitve, število poslanih SMS	81
Priloga Č: Uporaba mobilnih telefonov glede na spol, starost in zaposlitveni status respondentov v starosti 10-75 let.....	81

Priloga D: Odnos do mobilne telefonije	82
Priloga E: Odnos do mobilne telefonije	83

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

V sodobni družbi verjetno ni več osebe, ki ne bi imela mobilnega telefona ter ga vsakodnevno uporabljala. Stare stacionarne telefone po večini zamenjujejo mobilniki – njihova prednost pa se odkriva že v imenu samem: prenosnost. Posledično s prenosnostjo je njihova največja prednost dosegljivost, saj je uporabnik dosegljiv skorajda povsod, velika večina naseljenih območij je pravzaprav popolnoma pokrita z mobilnim signalom.

V zadnjih letih se je prvenstvena funkcija mobilnih telefonov enormno razširila. Mobilni telefoni so postali ti. »pametni telefoni« (eng. »smart phones«), ki so pravzaprav že mali prenosni računalniki, igralne konzole, navigacijske naprave, video predvajalniki, fotoaparati in kamere, glasbene zbirke, knjižnice, časopisi, vremenske postaje itd. v eni napravi. Z mobilnim telefonom nismo več le vseskozi klicno dosegljivi, zaradi povezave z brezplačnim brezžičnim internetom (danes je ta povezava v veliki meri dosegljiva po večini urbanih mest in okolij, restavracij, lokalov, trgovskih in drugih centrov) ali možnostjo prenosa podatkov, ki jih ponudniki mobilnih storitev do določene količine podatkov brezplačno vključujejo že v osnovne pakete, se lahko sami kadarkoli povežemo na svetovni svet. Vsak trenutek se lahko povežemo na socialna omrežja, dobimo katerikoli podatek in novico, pošljemo sliko prijatelju z vrha pravkar osvojenega dvatisočaka, ta pa nam vrne video posnetek z jadriranja na nedeljsko popoldne, mimogrede pa nam preko knjižnične aplikacije priporoči še knjigo, ki jo je pravkar prebral. Zdi se celo, da je klicna funkcija mobilnih telefonov postala pravzaprav postranska, saj se z uporabo telefona bistveno več podatkov izmenja preko kratkih sporočil ter v okviru prenosa podatkov, tj. preko multimedijskih sporočil, elektronskih sporočil, interneta in socialnih omrežij. Hkrati pa je pomembno tudi dejstvo, ki izhaja že iz same besede komunikacija: ta namreč vedno nujno poteka med vsaj dvema subjektoma, ki si izmenjavata mnenja, stališča, podatke. Kaj se zgodi s podatki, ki jih pri upravičenem in zakonitem posegu v zasebnost enega, pridobi glede druge osebe in ji ti lahko škodujejo?

V tej masi sporočil, klicev, elektronskih sporočil, slik in drugih podatkov morda niti ne pomislimo, kako je varovana naša zasebnost. Ko govorimo o zasebnosti in mobilni telefoniji

marsikdo verjetno najprej pomisli na našo zasebnost zgolj kadar telefonira v javnem prostoru oziroma se zavestno zaveda, da je njegov pogovor slišen tudi okolici. Takrat našo pravico do zasebnosti lahko že sami reguliramo in uresničujemo s tem, da zavedno prilagodimo temo in jakost pogovora okolici. Problem nastane, kadar se ne zavedamo, da je naš pogovor lahko predmet interesa drugih oseb ali subjektov. Še manj pa se zavedamo, da z uporabo mobilnih telefonov vsakodnevno prenesemo ogromno drugih podatkov, bodisi preko svetovnega spleta, multimedijskih, elektronskih in kratkih sporočil. Ti podatki pa lahko marsikaj razkrijejo o naših navadah, preferencah, dejavnostih, krajih ki smo jih obiskali ali razkrijejo celo naše osebne podatke.

1.2 Struktura in cilji naloge

V sklopu diplomske naloge želim podrobneje razčleniti in razložiti zasebnost v mobilni telefoniji, s predpostavko, da je pravica do zasebnosti na tem področju v našem pravnem sistemu zadostno regulirana, uporabnik pa dovolj zaščiten.

Da bi lahko dovolj dobro razumeli, kaj je pravica do zasebnosti, bom na začetku diplomske naloge najprej na kratko pojasnil samo definicijo pravice (kaj pravica je, kaj varuje, kdo določa pravice in pravno varstvo pravic), na kratko opisal zgodovinski razvoj pravic (od prvih zapisov človekovih pravic do danes) ter naštel in razložil vrste oziroma skupine pravic (absolutne in relativne, pozitivne in negativne, osebne, politične in ekonomsko-socialne pravice). Ker pravica do zasebnosti spada med osebne pravice, bom to skupino pravic podrobneje predstavil (kaj so njihove bistvene značilnosti in katere pravice spadajo v to vrsto). Posebni poudarek bo na tem, da ne obstaja omejeno število človekovih pravic, temveč se te nujno razvijajo, spreminjajo, dopolnjujejo in pojavljajo nove, saj jih je za ohranjanje njihovega smisla nujno potrebno prilagajati času in okolju, toliko bolj pa to velja v zvezi s pravicami na področju elektrokomunikacijskih sredstev, ki se vsakodnevno v življenje uporabnikov prinašajo nove novosti, ugodnosti ter bolj funkcionalno uporabo, s tem pa tudi zbirajo oziroma lahko razkrijejo vedno več podatkov o njenem uporabniku.

Nato se bom osredotočil na pojem pravice do zasebnosti. Pojasnil bom pojem in vrste zasebnosti (informacijska, telesna, komunikacijska, zasebnost v prostoru). Predstavil bom temeljne pravne akte, ki urejajo pravico do zasebnosti, predvsem v zvezi s področjem mobilne telefonije (Ustava RS, Splošna deklaracija človekovih pravic, Evropska deklaracija o človekovih pravicah, Evropske uredbe, Zakon o varstvu osebnih podatkov, Zakon o elektronskih komunikacijah) ter izpostavil in razčlenil njihove bistvene določbe v povezi z zasebnostjo v mobilni telefoniji.

Osrednji del naloge predstavlja četrto poglavje – pravico do zasebnosti v mobilni telefoniji. Poglavje bom pričel s predstavitvijo kratkega razvoja mobilne telefonije in današnjim stanjem, predstavil funkcije sodobnih mobilnih telefonov ter kakšni podatki se ob tem shranjujejo in katere podatke posredujemo pri uporabi telefona. Predstavil bom nekaj statističnih podatkov glede lastništva mobilnih telefonov v RS ter v zvezi s številom opravljenih klicev in prenesenih podatkov slovenskega mobilnega operaterja Si.mobil. V povezavi s pravico do zasebnosti bom podrobneje predstavil, kdo lahko hrani podatke in katere, komu se jih lahko posreduje, pod kakšnimi pogoji. Podrobneje se bom posvetil tudi problemu konflikta pravic (zlasti pravica do zasebnosti in pravici do svobodnega izražanja, pa tudi pravici varstva tajnosti občil in drugih podatkov) in zlorabi pravic.

Nato bom predstavil (ne)dovoljene posege v pravico do zasebnosti v mobilni telefoniji, zlasti v primeru telefoniranja na javnih prostorih, v kazenskih postopkih (temu področju se bom posebej posvetil, saj je tu poseg v posameznikove pravice lahko največji ter ima velike posledice, predvsem zato, ker je na eni strani država kot »močnejši« nasprotnik, ki zasleduje »pomembnejše in močnejše« interese kot je posameznikova pravica do zasebnosti), v delovnih razmerjih, ko gre za uporabo službenih telefonov, v primeru nagradnih iger mobilnih operaterjev, v primeru šolstva, ko otroci motijo pouk s telefonom, na področju raziskovalnega novinarstva, ko novinar pri svojem raziskovalnem delu pridobi določene podatke...itd.

Diplomsko nalogo bom sklenil s poglavjem o aktualnih in vodilnih primerih v Sloveniji in Evropi kot tudi po svetu (predvsem ZDA), izhajajoč zlasti iz sodne prakse.

V zaključku bom povzel bistvene ugotovitve ter pojasnil, kje sam opažam probleme v zasebnosti mobilne telefonije. Izpostavil bom, kaj lahko vsak posameznik sam naredi za večjo pravico do zasebnosti pri uporabi mobilne telefonije, saj je neizpodbitno dejstvo, da se pravica do zasebnosti ne uresničuje že »per se«, temveč mora (tudi) vsak posameznik sam primerno poskrbeti za varovanje in uresničevanje te pravice, toliko bolj ob hitrem razvoju in naprednem razvoju tehnologije in naraščajočim številom njenih uporabnikov.

Na kratko bom predstavil svoje videnje prihodnosti tega področja, problematike, ki bi se utegnili pojaviti ob novem razvoju in sklepno zaključil o mojih predvidevanjih za prihodnost v zvezi s to temo.

1.3 Hipoteze in metode dela

Hipoteza 1: Pravica do zasebnosti je pri uporabi mobilnih telefonov zadostno regulirana in pravno varovana

Zaradi hitrega tehnološkega napredka se nenehno zahtevajo tudi nove oblike pravnega varstva. Pomanjkanje pravne regulacije in ustreznega varstva bi pomenilo pravno praznino, ki bi omogočila državi ali drugim tudi neupravičen nadzor nad našimi osebnimi podatki ter poseg v našo zasebnost. Zato bo potrebno odgovoriti na naslednja vprašanja: a) ali trenutna zakonodaja omogoča zadostno varovanje zasebnosti posameznika? b) ali imamo za upravičene posege v zasebnost dovolj stroge pogoje in zahteve? c) ali ima posameznik pri (ne)upravičenem posegu v zasebnost na voljo ustrezna pravna varstva? d) ali je naša zakonodaja dovolj fleksibilna, da omogoča pravočasno in uspešno prilagajanje hitro razvijajoči tehnologiji? e) nenazadnje pa tudi malce filozofsko vprašanje »*Quis custodiet ipsos custodes?*« oziroma »Kdo nadzoruje nadzornike?«.

Hipoteza 2: Posameznik se pri uporabi mobilnega telefona zaveda svoje pravice do zasebnosti

Naša družba je informacijska družba: mobilni telefoni, internet in sistemi za hitro digitalno zagotavljanje podatkov, ki povezujejo nekoč ločene svetove telekomunikacije ter radijskega

in televizijskega razširjanja vsebin, so povzročili informacijsko revolucijo doma, v šoli in službi. Zdaj lahko komuniciramo kadarkoli, kjerkoli in kamorkoli. V okolju informacijske družbe je uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij ključnega pomena in vpliva na ekonomsko in socialne stanje družbe in posameznika.

Potreba po varstvu zasebnosti se je pojavila zaradi prisluškovanj in podobnih vdorov v zasebnost posameznikov. Ker je večino novodobnih kršitev zasebnosti omogočil šele razvoj nove tehnologije, je razumljivo, da se je pravico do zasebnosti in varstva osebnih podatkov začelo uveljavljati precej pozno (gre za kršitve, kot so prisluškovanje telefonskim pogovorom, uporaba mikrofонов in drugih elektronskih naprav, zbiranje, shranjevanje in iskanje informacij z videokamerami, računalniki in podobno). Pred iznajdbo različnih naprav je bil posameznik lahko skorajda prepričan, da mu v zasebnih prostorih nihče ne prisluškuje.

Za preverjanje te hipoteze bo potrebno odgovoriti na naslednja vprašanja: a) ali se posameznik v prostoru zaveda prisotnosti drugih kadar telefonira? b) kako reagirajo na klic druge osebe, ko se znajdejo v prostoru z naključnim klicateljem? c) kje lahko posameznik utemeljeno pričakuje zasebnost pri pogovoru? d) poleg vsega tega pa tudi, koliko in za kakšne namene posamezniki sploh uporabljajo mobilni telefon?

Postavljene hipoteze bom preverjal zlasti s pomočjo naslednjih raziskovalnih metod:

- analiza in interpretacija pravnih virov (Deklaracija o človekovih pravicah in svoboščinah, Evropska konvencija o človekovih pravicah, Ustava RS, Zakon o elektronskih komunikacijah, Zakon o varstvu osebnih podatkov, zakonodaja Evropske unije),
- analiza in interpretacija knjižnih virov (knjige, članki, pravna mnenja, sodbe),
- analiza in interpretacija statističnih podatkov in raziskovalnih projektov (zlasti podatki Statističnega urada RS, raziskava Univerze v Portsmouthu, raziskava RIS-IKT 2005 - Mobilna telefonija (#71)),
- analiza izbranih sodnih primerov
- internetni viri (predvsem uradna stran Informacijskega pooblaščenca, uradne strani mobilnih operaterjev in drugih organizacij).

2 PRAVICA

2.1 Opredelitev pojma in razvoj človekovih pravic

Človekove pravice so urejene s pravnimi pravili za posameznika v razmerju do državne oblasti. Gre za tiste pravice in svoboščine, do katerih so upravičeni vsi ljudje ter so zasnovane na univerzalnosti in enakopravnosti.

Četudi se izraz »človekove pravice« zdi relativno novejši oziroma sodoben, pa so ideje pravic in svoboščin obstajale tako dolgo kot zgodovina človeških družb. Koncept pravic zagotovo obstaja že v starih grško-rimskih kulturah (predvsem na področju pravice do lastnine in sodelovanja državljanov pri upravljanju države), vendar pa niti Grki niti Rimljani v svojih sužnjelastniških, plutokratičnih in aristokratičnih državah niso poznali pravega pojma univerzalnosti pravic.

Prvi pomemben dokument na tem področju je šele **Magna Charta Libertatum** – Velika listina o svoboščinah iz leta 1215 (Zajc 1998). Listino je pod pritiskom angleškega plemstva razglasil kralj Ivan Brez zemlje in pomeni omejitev dotedanje absolutne vladarjeve oblasti v korist fevdalcev in z njimi povezanih mest ter svobodnih kmetov ter zahtevo, da mora oblast delovati v mejah prava (Kaučič in Grad 2003).

Mejnik v boju za osebne svoboščine pomeni zakon **Habeas Corpus Act**, ki ga je sprejel angleški parlament leta 1679 in celovito varuje osebne svoboščine v kazenskem pravu. Deset let kasneje (1689) je angleški parlament sprejel tudi Listino pravic oziroma Zakon o pravicah (**Bill of Rights**), ki določa položaj posameznika v razmerju do oblasti.

Pravi začetki človekovih pravic pa se pojavijo šele v 17. in 18. stoletju kot posledica meščanskih revolucij (Združene države leta 1776 in Francija leta 1789). Za Evropo je značilno, da se je idejni boj za človekove pravice razvijal preko naravnopravnih doktrin – ali so človekove pravice odvisne od države ali pa so po svojem bistvu »naravne« pravice, človeku prirojene in zato postavljene nad vsakokratno oblast. Utrdilo se je spoznanje, da ni mogoče govoriti o človekovih pravicah, dokler oblast javno ne prizna svojih omejitev ter oblikuje sredstev, ki so na voljo posamezniku, kadar se sooča z oblastjo.

Teorija, ki sta jo razvila John Locke in Jean Jacques Rousseau¹ je temeljila na stališču, da se človek rodi svoboden in s prirojenimi pravicami in svoboščinami, ki so obstajale pred državo, zato jih ta ne more ne dati ne vzeti. Teorija je bila ideološka podlaga dveh pomembnim deklaracijam: **Virginijski deklaraciji** (Virginia Declaration of Rights) leta 1776, ki je bila prva meščanska deklaracija o človekovih pravicah ter je pomembno vplivala tudi na kasnejšo **Deklaracijo o pravicah človeka in državljana** (La Déclaration des droits de l'Homme et du Citoyen), ki jo je sprejela francoska nacionalna skupščina leta 1789 (Zajc 1998).

Slednja je najpomembnejši akt tega obdobja ter se je v evropsko zavest najgloblje zalezla s svojimi značilnimi določbami, kot so na primer:

Ljudje se rodijo in živijo svobodni ter enaki v pravicah. Družbene razlike smejo temeljiti samo na splošnem interesu.; Cilj vsakega političnega združevanja je ohranitev naravnih in nezastarljivih človekovih pravic. Te pravice so svoboda, lastnina, varnost in upor proti zatiranju. Načelo vse suverenosti izvira predvsem iz naroda. Nobeno telo, noben posameznik ne more izvrševati oblasti, ki ne izhaja neposredno iz naroda.; Svoboda je v tem, da lahko storiš vse, kar ne škodi drugemu. Izvrševanje naravnih pravic vsakega človeka tedaj nima drugih omejitev kot onih, ki zagotavljajo drugim članom družbe, da uživajo enake pravice. Te meje sme določiti samo zakon (Deklaracija o pravicah človeka in državljana 1789).

Iz »pravne države«, se pravi države, v kateri se je oblast pravno zavezala, da ne bo posegala v »naravne« človekove pravice, pa je zlati v 20. stoletju vodil razvoj v »socialno državo, ko so se v okviru intervencijske države začele uveljavljati t. i. »pozitivne pravice«, ki naj zagotove človeku kot članu družbene skupnosti, da soodloča v tej skupnosti (sem sodijo politične, socialno-ekonomske in tudi kulturne pravice). S tega vidika je pomembna ustava nemške države (**Weimarska ustava**) iz leta 1919, za katero je značilno izjemno obsežno poglavje o človekovih pravicah, v katerem se novost predvsem široko določene socialnoekonomske ter kulturno prosvetne pravice (varstvo družine, materinstva, otrok, obvezna in brezplačna osnovna šola, pravica do dela in soupravljanja ipd.) Weimarska ustava je pomembno vplivala tudi na kasnejše ustave evropskih držav, med drugim tudi na ustavo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (vidovdanska ustava) iz leta 1921(Kaučič in Grad 2003).

¹ Jean Jacques Rousseau, Družbena pogodba ali načela državnega prava, l. 1762; v slovenščini izšla 1960

Med značilnosti razvoja pravic v 20. stoletju moramo uvrstiti tudi prizadevanja za mednarodno pravno varstvo človekovih pravic. Prizadevanja za nadnacionalno varstvo človekovih pravic segajo že v 19. stoletje (na primer borba za odpravo suženjstva in prisilnega dela), najdemo jih pa tudi po prvi svetovni vojni (zlasti v določbah mirovnih pogodb), toda najpomembnejši mejnik v teh prizadevanjih pomeni nedvomno **Splošna deklaracija o človekovih pravicah**, ki jo je sprejela Generalna skupščina Organizacije združenih narodov 10. decembra 1948. Ne glede na različne idejne vplive ter kompromisne rešitve ter dejstvo, da ima ta deklaracija predvsem moralni pomen (ni pravno zavezujoč dokument), ni mogoče spregledati njenega vpliva na dvig zavesti o človekovi svobodi in dostojanstvu ne glede na državne meje in politični sistem (Zajc 1998).

Poleg tega univerzalnega dokumenta je v evropskem prostoru še posebej pomembna **Evropska konvencija o človekovih pravicah in svoboščinah**. Konvencijo so 4.11.1950 sprejele članice Sveta Evrope v Rimu. Opira se na Splošno deklaracijo človekovih pravic, novost pa je v kolektivnem uveljavljanju človekovih pravic. Svojo učinkovitost dosega zlasti z možnostjo pritožbe posameznika zoper državo pogodbenico, ki je odgovorna za domnevno kršitev konvencijske pravice. Slovenija jo je skupaj s protokoli ratificirala leta 1994 (Kaučič in Grad 2003).

2.2 Definicija in vrste pravice

Pravica je pravno zavarovana možnost, da pravni subjekt ravna na določen način. Pravo dodeljuje takšna upravičenja zato, da subjekti v njihovem okviru zadovoljujejo najrazličnejše lastne interese, če so in v kolikor so v skladu s funkcijo prava v konkretni družbi (Pavčnik 2003).

Pravice so pogosto temeljnega pomena za civilizacijo, saj štejejo kot ustanovitveni stebri družbe in kulture, zgodovino družbenih konfliktov pa je mogoče najti v zgodovini vsake pravice in njenega razvoja. Cilj pravice je interes – pravo namreč dodeljuje določena upravičenja zato, da subjekt z njimi zadovoljuje najrazličnejše lastne interese, moralne in materialne, posamične in skupinske, osebne, kolektivne, splošne, itd. V pravni teoriji se

pojavi več klasifikacij pravic. V nadaljevanju si bomo pogledali razmejitev pravic glede na možnost omejevanja, glede na učinkovanje ter razmejitev glede na posamezno področje.

Kaučič in Grad nam podajata razčlenjeno delitev pravic:

Glede na možnost omejevanja ločimo dve temeljni skupini pravic:

1. **Absolutne pravice** – to so tiste pravice, pri katerih je subjekt upravičen, da z objektom na določen način ravna in da terja od drugih, da ne posegajo v njegov krog delovanja. Vsi drugi subjekti so dolžni takšne te pravice spoštovati. Takšne pravice so npr. lastninska in druge stvarnopravne pravice ter osebnostne pravice, kamor uvrščamo tudi pravico do zasebnosti.
2. **Relativne pravice** – so pravice, ki se neposredno navezujejo samo na določeno osebo. Pri relativnih pravicah je subjekt upravičen, da od drugih zahteva določeno storitev, opustitev ali dopustitev. Obveznost je naložena udeležencem konkretnega pravnega razmerja (npr. pogodbenim strankam).

V smislu učinkovanja pa ločimo:

1. **Pravice pozitivnega statusa** – posamezniku dajejo možnost, da lahko od drugih (države) zahteva določene izpolnitve, ti pa jih morajo izpolniti (predvsem ekonomske in socialne pravice).
2. **Pravice negativnega statusa** – posamezniku zagotavljajo individualno sfero svobode, v katero se drugi ne smejo vmešavati (predvsem osebnostne pravice).

V smislu posameznega področja pa zlasti na ustavnopravnem področju ločimo tri glavne skupine pravic:

1. **politične pravice,**
2. **ekonomske in socialne pravice,**
3. **osebnostne pravice.**

Politične pravice in svoboščine zagotavljajo državljanom sodelovanje in uveljavljanje v javnem političnem življenju (npr. pravica do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev, pravica do zbiranja, pravica do združevanja, volilna pravica ipd.). Na podlagi **ekonomskih in**

socialnih pravic posameznik, ki so predvsem pravice pozitivnega statusa, ima posameznik možnost zahtevati od države določeno dejavnost (pravica do zasebne lastnine, svoboda dela, pravica do socialne varnosti, zdravstvenega varstva ipd.) (Kaučič in Grad 2003).

Osebnostne pravice bom predstavil v nadaljevanju.

2.3 Osebnostne pravice

Z vidika diplomske naloge so najpomembnejše **osebnostne pravice**, kamor uvrščamo tudi pravico do zasebnosti. Osebnostne pravice in svoboščine varujejo človekovo telesno in duševno celovitost, njegovo osebnost, dostojanstvo in zasebnost. Te pravice uvrščamo med pravice negativnega statusa. Med osebnostne pravice uvrščamo npr. nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja, osebna svoboda, domneva nedolžnosti, varstvo osebnih podatkov, svoboda izražanja, nedotakljivost človekove osebnosti itd., ter seveda tudi pravico do zasebnosti (Kaučič in Grad 2003).

Osebnostne pravice so skupina pravic, ki se je razvila v moderni dobi civilnega prava in je ustanovljena z namenom, da bi se omejila državna oblast in prepovedali ter preprečili njeni posegi v svobodno sfero posameznika. Njihova bistvena značilnost je ta, da so praviloma individualne, saj pripadajo vsakemu človeku kot posamezniku v enaki meri in so neločljivo povezane s človekovo osebnostjo. Pri osebnih pravic ni načela »*numerus clausus*«, tj. načela omejenega števila pravic, saj se ustvarjajo vedno novi načini posegov v človekovo osebnost, ki sledijo sodobni tehnologiji.

Osebnostne pravice so nepremoženjske, neprenosljive, odpovedljive, nepodedljive in ne zastarajo, nastanejo z rojstvom in ugasnejo s smrtjo. Osebnostne pravice so večinoma nepremoženjske narave, vendar pa iz njih včasih nastajajo tudi premoženjski učinki. So neprenosljive, ker so vezane na posameznika in se ne morejo prenesti. Nekaterim se lahko odpovemo (npr. privolitev v zdravstveni obseg – odpoved telesne integritete), ne moremo pa se odpovedati vsem (npr. pravica do življenja – pomoč pri samomoru je kazniva). Se nepodedljive, ker so vezane na osebo (na dediče namreč lahko preidejo le premoženjske pravice) in ne zastarajo, saj se ne morejo izgubit s tem, da se ne izvršujejo, oziroma da se nekaj časa ne uveljavljajo. So absolutne (izključevalne) in učinkujejo zoper vsakogar, kar pomeni, da je subjekt upravičen zahtevati od vsakogar, da se vzdrži posegov v njegovo

osebno dobrino, ki je varovana z določeno osebnostno pravico. Kljub vsemu pa za njih veljajo določene omejitve in so v tem pogledu relativne. Pri posameznih osebnih pravicah so dovoljeni posegi oziroma so lahko določene posebne omejitve (Kaučič in Grad 2003).

2.4 Uresničevanje in omejevanje človekovih pravic

»Človekove pravice in temeljne svoboščine se **uresničujejo** neposredno na podlagi ustave. Z zakonom je mogoče predpisati način uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kadar tako določa ustava, ali če je to nujno zaradi same narave posamezne pravice ali svoboščine«². To načelo je pomembno s stališča varstva človekovih pravic, saj se posameznik za njihovo varstvo lahko neposredno sklicuje na ustavo. Vendar pa ustava ne more biti popoln pravni akt, zato (lahko) vsebuje le nekaj takih pravic, ki ne potrebujejo dodatne zakonske razčlenitve (npr. prepoved smrtne kazni, prepoved mučenja itd.), vendar pa tudi tukaj obstaja omejitev, saj je z zakonom (in ne drugim predpisom!) mogoče predpisati le način uresničevanja pravic, ter kadar to določa ustava ali je to nujno zaradi same narave posamezne pravice.

»Človekove pravice in temeljne svoboščine so **omejene** samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ta ustava³.« Pravica in svoboda enega je torej omejena s pravico in svoboščino drugega. Poseg v pravico drugega pomeni zlorabo pravice, tj. izvrševanje v nasprotju z njeno vsebino, obsegom oziroma namenom. Omejevanje je pridržano le ustavi, ne pa tudi drugim pravnim aktom. Za uresničevanje in omejevanje človekovih pravic je pomembno tudi ustavno določilo, ki zagotavlja sodno varstvo človekovih pravic in svoboščin ter pravico do odprave posledic njihove kršitve: »Zagotovljeni sta sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravica do odprave posledice njihove kršitve⁴.«

Kadar se pojavijo izredne razmere, v katerih je resno moteno ali celo onemogočeno delovanje političnih in drugih posameznih institucij, se zahteva posebna ureditev ter se s pomočjo ukrepov človekove pravice in svoboščine lahko **začasno razveljavijo in omejijo**.

² 15. čl. Ustave Republike Slovenije, Ur.l. RS, št. 33I/1991 in nadaljnji, v nadaljevanju Ustava RS

³ 3. odst. 15. čl. Ustave RS

⁴ 4. odst. 15. čl. Ustave RS

S to ustavo določene človekove pravice in temeljne svoboščine je izjemoma dopustno začasno razveljaviti ali omejiti v vojnem in izrednem stanju. Človekove pravice in temeljne svoboščine se smejo razveljaviti ali omejiti le za čas trajanja vojnega ali izrednega stanja, vendar v obsegu, ki ga tako stanje zahteva, in tako, da sprejeti ukrepi ne povzročajo neenakopravnosti, ki bi temeljila le na rasi, narodni pripadnosti, spolu, jeziku, veri, političnem ali drugem prepričanju, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali katerikoli drugi osebni okoliščini⁵ (Ustava Republike Slovenije 1991 16. čl.).

Ta določba pa ne dopušča začasnega razveljavljanja ali omejevanja naslednjih pravic: nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja, varstvo človekove zasebnosti in dostojanstva, domneva nedolžnosti, načelo zakonitosti v kazenskem pravu, pravna jamstva v kazenskem postopku in svobode vesti (Kaučič in Grad 2003).

⁵ 16. čl. Ustave RS

3 PRAVICA DO ZASEBNOSTI

3.1 Pojem zasebnosti

Zasebnost (iz lat. besede »*privatus*«: ločeno od ostalega, prikrajšano za nekaj) je možnost in sposobnost posameznika ali skupine, da ločijo sebe ali podatke o sebi od drugih ter se s tem selektivno prikazujejo oziroma razkrivajo. Meje in vsebina tega, kaj se šteje za zasebno, se razlikujejo med posamezniki, kulturami in časom, v večini pa izvirajo iz iste skupne podlage. Zasebnost se večkrat povezuje z anonimnostjo, željo ostati neopažen ali neznan v javni sferi. Ko je nekaj zasebno posamezni osebi, to običajno pomeni, da gre za nekaj, kar jim je posebno svojstveno, prirojeno, pripadajoče ter se šteje za posebno in občutljivo. Stopnja, do katere razkrivamo in izpostavljam osebne podatke, se razlikuje individualno, geografsko, kulturno in časovno (Lampe 2004).

V nekaterih državah posameznikova zasebnost lahko pride v konflikt s pravico do svobode govora, zakoni pa lahko zahtevajo od posameznika javno razkritje nekaterih podatkov, ki bi se v drugih kulturah in državah smatrali za zasebne. Pravica do nedovoljenega vdora v posameznikovo zasebnost s strani državnih institucij, gospodarskih družb ali drugih posameznikov, je sestavni del številnih državnih zakonov o zasebnosti in v nekaterih primerih ustav. Skorajda vse države imajo zakone, ki zasebnost na nek način omejujejo (npr. v davčnih postopkih, kjer se zahteva izmenjava podatkov o osebnih dohodkih).

Zasebnost se lahko prostovoljno »žrtvuje«, običajno v zameno za koristi, čeprav vzporedno z nevarnostmi in izgubami. Govorimo o vključevanju v nagradne igre in natečaje, kjer organizatorji igre za sodelovanje pogosto zahtevajo več osebnih podatkov sodelujočega (o čemer pa bo več pojasnjeno v nadaljevanju). Takšne prostovoljno izmenjane informacije so kasneje lahko ukradene in zlorabljene ter privedejo do kraje identitete.

3.2 Pravica do zasebnosti

Pravica do zasebnosti je elementarna človekova pravica – tako mednarodna kot ustavna pravica javnopravnega značaja ter osebnostna pravica civilnopravnega značaja, kot ena izmed

nepogrešljivih elementov človekove eksistence, ki varuje človeka pred državno oblastjo, javnostjo in drugimi posamezniki, je pravica biti sam z minimumom posegov v odločitveno, duševno, prostorsko in informacijsko zasebnost (Lampe 2004).

Pravica do zasebnosti je torej pravica do skritosti osebnega življenja. Skrito naj bo vse, kar spada v osebno in družinsko življenje in za kar posameznik ne želi, da so odkrije, ali ima interes, da se ne odkrije (Krušič Mate 2004).

3.3 Vrste zasebnosti

Zasebnost lahko razdelimo na več področij, npr. informacijsko zasebnost, zasebnost v prostoru, telesno zasebnost, komunikacijsko zasebnost ipd. v nadaljevanju si bomo podrobneje pogledali nekatere od teh skupin:

3.3.1 Informacijska zasebnost

Informacijska zasebnost temelji na naših osebnih podatkih. Zajema zbiranje in upravljanje z osebnimi podatki in jo poznamo tudi kot varovanje osebnih podatkov. Cilj varstva osebnih podatkov ni varstvo podatkov samih, temveč varstvo posameznika, na katerega se ti podatki nanašajo ter s tem njegove informacijske zasebnosti (Kaučič in Grad 2003).

Različne vrste osebnih podatkov pogosto posegajo v sfero zasebnosti. Posamezniki iz različnih razlogov ne želijo razkritja svojih osebnih podatkov, kot so njihova vera, spolna usmerjenost, politična opredeljenost ali osebne dejavnost. Razlogi najdemo v preprečevanju diskriminacije, osebne zadrege ali škode za strokovni ugled. Nekateri osebni podatki so pomembni za preprečevanje goljufij ali kraje identitete. Že sami podatki o finančnih transakcijah ali zgodovini nakupov lahko razkrijejo veliko o posamezniku, kot so kraji, ki jih je obiskal, njegove dejavnosti in navade, morda celo zdravstvene podatke glede na opravljene nakupe. Pravice, načela, postopke in ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti in prekomerni posegi integriteto človekove osebnosti (kot posledica zbiranja, obdelave, shranjevanja in posredovanja podatkov, ki se nanašajo nanj), pri nas ureja Zakon o varstvu osebnih podatkov⁶.

⁶ Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1), Ur.l. RS, št. 86/2004 in nadaljnji

3.3.2 Zasebnost v prostoru

Gre za možnost posameznika, da je sam. Omejuje poseganje v zasebnost na delovnem mestu ali doma. Takšno zasebnost je mogoče doseči z zidovi, ograjami, zasloni, stekli, predelnimi stenami itd. Prostorska zasebnost varuje posameznika običajno v njegovem stanovanju, domu, oziroma v vseh tistih prostorih v katerih pričakuje zasebnost, npr. javna stranišča, garderobe v trgovinah z oblačili, hoteli, pomembno pa je poudariti, da tudi na delovnem mestu (Kaučič in Grad 2003).

3.3.3 Telesna zasebnost

Telesno zasebnost lahko opredelimo lahko kot preprečitev posegov v posameznikovo telo ali samoto. Gre za področja preprečevanja intimnih posegov v posameznikovo telo in zasebnost (npr. genetske in druge preiskave telesnih tekočin ali tkiv), preprečevanje nezakonite preiskave posameznika, njegove osebne lastnine, stanovanja ali vozila, zasebnost v zdravstvenih odločitvah in posegih (pravica do samostojne odločitve o svojem zdravju in telesu brez prisile državnih institucij ali tretjih oseb; najpogostejše gre za vprašanja pravice do kontracepcije in splava). Telesna zasebnost je lahko stvar občutljivosti, osebnega dostojanstva ali sramežljivosti (Laurant 2003).

3.3.4 Komunikacijska zasebnost

Zagotavlja nam zasebnost pošte, telefonskih pogovorov in drugih oblik sporazumevanja. V času sodobnih elektronskih sredstev je varstvo te pravice izjemno pomembno, saj ne zajema samo klasičnega pisemskega in telefonskega sporazumevanja, temveč tudi druge načine in sredstva za sporazumevanje, npr. telegrame, telefakse, računalniške zveze, različne oblike prisluškovanja itd. Protipravno odpiranje tujih pisem, brzojavk, zaprtega pisanja in pošiljk ali seznanitev z njihovo vsebino s tehničnimi sredstvi, pa tudi seznanitev s sporočilom, ki se prenaša po telefonu ali s kakšnim drugim komunikacijskim sredstvom, je kaznivo dejanje (Kaučič in Grad 2003).

3.4 Pravni akti, ki urejajo pravico do zasebnosti

V tem delu naloge bom pojasnil nekatere bistvene določbe v zvezi s pravico do zasebnosti, kot jo določajo nekateri temeljni pravni akti, predvsem v povezavi z komunikacijsko zasebnostjo. Države imajo pravico do zasebnosti zagotovljeno s temeljnim aktom, se pravi z Ustavo. Slovenija tu ni izjema, saj je njena Ustava primerljiva sodobnim Ustavam razvitih držav.

3.4.1 Ustava RS

Pravica do zasebnosti je v najsplošnejšem zagotovljena z določbo 35. člena Ustave Republike Slovenije⁷, ki ureja varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic: »Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.«

V zvezi z varstvo tajnosti pisem in drugih občil, kamor uvrščamo tudi vsa elektronska sredstva komuniciranja, vključno z mobilnimi telefoni, Ustava RS določa: » Zagotovljena je tajnost pisem in drugih občil. Samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi odločbe sodišča za določen čas ne upošteva varstvo tajnosti pisem in drugih občil in nedotakljivost človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države.« V kakšnih primerih in kako se ta pravica ustavno zajamčena pravica lahko omeji, bo pojasnjeno zlasti v poglavju glede posegov v zasebnost na področju kazenskega prava⁸.

Pomembni pa sta tudi določbi 38. in 39. člena Ustave RS v zvezi z varstvom osebnih podatkov in svobode izražanja, ki je nedvomno ena od pravic, ki najprej trči v pravico do zasebnost na področju komuniciranja.

Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon. Vsakdo ima pravico

⁷ Ustava Republike Slovenije, Ur.l. RS, št. 331/1991 in nadaljnji

⁸ 37. čl. Ustave RS

*seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi*⁹ (Ustava Republike Slovenije 1991 38. čl.).

»Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon¹⁰« (Ustava Republike Slovenije 1991 39. čl.).

Človekovo zasebnost ustavno gledano torej pojmuje kot nemoteno in svobodno uveljavljanje osebnega in družinskega življenja brez vmešavanja ali nadziranja v imenu države ali drugih subjektov. Zaradi čedalje večje uporabe elektronsko tehničnih pripomočkov, s katerimi se lahko povsem neopazno posega v človekovo zasebnost in zbira informacije o njem, se je potreba pa varstvu te pravice še povečala (Kaučič in Grad 2003).

3.4.2 Splošna deklaracija o človekovih pravicah

Splošna deklaracija človekovih pravic (oznaka resolucije: A/RES/217A (III)) je deklaracija, ki jo je sprejela generalna skupščina Združenih narodov na svojem zasedanju 10. decembra 1948. Čeprav deklaracija ni pravno zavezujoč dokument, je izjemno pomembna, saj je postala merilo uresničevanja človekovih pravic v posameznih delih sveta (Kaučič in Grad 2003).

Deklaracija v 12. členu določa: »Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi« (Splošna deklaracija človekovih pravic, 12. čl.).

⁹ 38. čl. Ustave RS

¹⁰ 39. čl. Ustave RS

3.4.3 Evropska konvencija o človekovih pravicah

Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Ur.l. RS - MP, št. 33/1994) je sprejel Svet Evrope 4. novembra 1950, v veljavo pa je stopila 3. septembra 1953. Temelji na Splošni deklaraciji človekovih pravic iz leta 1948. Od začetka veljavnosti konvencije naprej je bilo sprejetih štirinajst protokolov, ki besedilo konvencije popravljajo in dopolnjujejo. Konvencija zasleduje cilje Sveta Evrope za ohranjanje in razvoj človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

8. čl. Konvencije (Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) določa:

Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi (Varuh človekovih pravic 2011).

3.4.4 Zakonodaja Evropske unije

V okviru evropske zakonodaje sta na področju zasebnosti bistveni dve direktivi:

4. Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta EU o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov: ureja obdelavo osebnih podatkov v Evropski uniji . To je pomemben sestavni del zasebnosti EU in prava človekovih pravic.
5. Direktiva 2002/58/ES Evropskega parlamenta in Sveta o obdelavi osebnih podatkov in varstvu zasebnosti na področju elektronskih komunikacij (Direktiva o zasebnosti in elektronskih komunikacijah): direktiva je sicer znana kot E-direktiva, ki ureja varstvo podatkov in zasebnost v digitalni dobi. Predstavlja neposredno nadaljevanje Direktive o varstvu podatkov. Ukvarja se z uredbo o številnih pomembnih vprašanjih, kot so zaupnost podatkov, obdelava podatkov o prometu, spam sporočil itd.

Evropska direktiva določi cilje, ki jih morajo uresničiti države članice, način uresničevanja pa prepusti njim. Naslovnik direktive je država članica, več držav članic ali vse države članice. Nacionalni zakonodajalec mora s posebnim pravnim aktom prenesti direktivo v domače pravo in nacionalno zakonodajo uskladiti s cilji direktive, šele potem v njej zapisana načela veljajo za državljane. Navedeni direktivi sta bili v naš pravni red preneseni z Zakonom o varstvu osebnih podatkov¹¹ ter Zakonom o elektronskih komunikacijah¹².

3.5 Konflikt pravic: pravica do zasebnosti vs. pravica do izražanja

Svoboda izražanja je temelj demokratičnega sistema. V najsplošnejšem vsebuje svobodo biti informiran in svobodo informirati, zato jo nekateri označujejo kar za pravico do komuniciranja (Kaučič in Grad 2003).

Zapisana je že v EKČŠ (10. člen), ki določa:

Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Ta člen ne preprečuje državam, da zahtevajo dovoljenje za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij. Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podvrženo pogojem, omejitvam ali kaznim, ki jih določa zakon in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali zločinov, za zavarovanje zdravja ali morale, za zavarovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva (Varuh človekovih pravic 2011).

Določena je tudi v Ustavi RS (39. člen), ki določa: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja« (Ustava Republike Slovenije 1991 39. čl.)

¹¹ Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1), Ur.l. RS, št. 86/2004 in nadaljnji

¹² Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom), Ur.l. RS, št. 43/2004 in nadaljnji

Svoboda izražanja vključuje večje število pravic in svoboščin:

1. svoboda izražanja misli,
2. svoboda govora,
3. svoboda javnega nastopanja
4. svoboda tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja.

Pravica do zasebnosti in pravica do svobodnega izražanja in do informiranja oziroma pravica do komuniciranja sta vsebinsko povezani pravici. Pravica do komuniciranja je lahko delno ali v celoti omejena oziroma prepovedana na podlagi določila 8. člena EKČP, ki določa pravico do spoštovanja zasebnosti. Zaščita pravice do zasebnosti lahko predstavlja neposreden ali posreden poseg v pravico do svobodnega izražanja in informiranja. Pravica do zasebnosti namreč ne le ščiti posameznika pred vmešavanjem javne oblasti temveč tudi pred drugimi posamezniki in zasebnimi ustanovami, vključujoč sredstva javnega obveščanja. Vsebina pravice do zasebnosti je v bistvu torej lahko v nasprotju z vsebino pravice do izražanja. Vsaka od pravic je sama zase opredeljena in varovana, medtem ko v primeru, da obravnavamo obe skupaj, naletimo na njuno medsebojno omejevanje. Nasprotje vrednot izhaja iz povezave med pravico do svobodnega izražanja, pravico javnosti do obveščeniosti in pravico do zasebnosti in dobrega imena posameznika. Pravica do izražanja je zato omejena ravno zaradi nasprotujočega položaja pravice do zasebnosti (Kuhelj 2007, 206-207).

Zaradi pretoka informacij skozi pogovore, ki so se tradicionalno odvijali ustno, šele vzpon tehnike pa jim je omogočil pisno (elektronsko) obliko ter telefonske pogovore, je posameznikova komunikacija (pogovor) postala objekt interesa javnosti in drugih posameznikov. Poslušanje posameznikovih pogovorov se je temu primerno razvijalo od primitivnega prisluškovanja pred vrati, preko različnih oblik tehničnega prisluškovanja pogovorov v prostorih posameznika, do prefinjenega prisluškovanja pogovorov, ki potekajo preko tehničnih pripomočkov (Lampe 2004).

Posameznikova izjava je izgovorjena misel, ki ni namenjena drugi osebi. Po mnenju dr. Lampeta vsako protipravno prisluškovanje takšne izjave s tehničnim sredstvom, snemanje takšne izjave in njeno neposredno prenašanje ter širjenje, predvajanje in objavljanje predstavlja kršitev pravice do zasebnosti. Vendar v primeru, da je takšna izjava namenjena

drugemu posamezniku in ni zaupne narave, dr. Lampe meni, da jo je le-ta upravičen glede na prevladujoči interes tudi posneti ali jo neposredno prenašati tretji osebi, ji že posneto izjavo (posnetek) predvajati ali ji kako drugače omogočiti, da se z njim neposredno seznaní, s čimer dr. Lampe misli predvsem na žaljive izraze ali kake druge izjave, ki posegajo v pravico posameznika ali koga tretjega (Lampe 2004).

O koliziji med pravico do zasebnosti in svobodo izražanja je odločalo tudi že slovensko **Ustavno sodišče v odločbi Up-50/99** z dne 14. 12. 2000, ko je med drugim zapisalo:

Zasebnost sodobna pravna teorija opredeljuje kot področje posameznika, v katerega ne sme nihče posegati brez posebnega zakonskega pooblastila. Pravica do zasebnosti posamezniku vzpostavlja krog intimnega lastnega delovanja, kjer sme z garancijo države sam odločati o tem, katere posege vanj bo dopustil. Toda, pravica do zasebnosti ni absolutna pravica, temveč je omejena z varstvom pravic in koristi drugih ter z vedenjem posameznika v javnosti. Človek je namreč kot družbeno bitje, ki nenehno prihaja v stik z drugimi ljudmi, ne more povsem izogniti temu, da se iz raznih vzrokov in nagibov tudi drugi zanimajo zanj in za njegovo zasebno življenje. Pri tem bi področje zasebnega življenja posameznika lahko razdelili: na področje intimnega in družinskega življenja, na področje zasebnega življenja, ki se ne odvija v javnosti, in na področje življenja posameznika v javnosti. Na splošno velja, da čim manj intimno je področje zasebnega življenja posameznika, tem manjšo pravno zaščito uživa, kadar pride v kolizijo z interesi in pravicami drugih posameznikov. Pri presoji dopustnosti posega v posameznikovo pravico do zasebnosti je treba upoštevati tudi značilnosti subjekta, v katerega pravico se posega. Ob tem pravna teorija navaja, da je brez privolitve prizadetega mogoče pisati o zasebnem življenju osebnosti iz sodobnega življenja, ki zanimajo javnost (t. i. absolutne osebe iz javnega življenja) in osebe, ki javnost zanima samo v zvezi z nekim konkretnim dogodkom (t. i. relativne osebe iz javnega življenja), ne pa tudi o drugih osebah. Pri opisovanju življenjskih dogodkov absolutnih in relativnih oseb javnega življenja je brez privolitve prizadetega dovoljeno opisati zlasti tisto, kar je pomembno za značaj, dejanja in mišljenja teh oseb glede na njihovo javno udejstvovanje. Toda tudi pri teh osebah brez privolitve prizadetega ni dovoljeno objavljati stvari iz njihovega intimnega življenja (Ustavno sodišče RS 2011b).

4 ZASEBNOST V MOBILNI TELEFONIJI

4.1 Razvoj mobilne telefonije

Prvi mejnik v razvoju komercialne mobilne telekomunikacije je bilo leto 1973, ko je Motorolin raziskovalec Martin Cooper predstavil prvi analogni mobilni telefon ter napravil prvi mobilni klic preko težkega prototipnega modela, ki je meril kar 33 x 4,45 x 8,9 centimetrov in je tehtal dobrih osemsto gramov. Šlo je za Motorolin mobilni telefon DynaTAC 8000x, ki je predstavljal začetek množične proizvodnje mobilnih telefonov in za katerega so strokovnjaki potrebovali kar dobrih petnajst let razvoja. Prvi mobilni telefon je že imel zaslon s tekočimi kristali in seveda dolgo anteno, njegova cena na trgu pa je znašala slabih štiri tisoč ameriških dolarjev. Pri tem velja omeniti, da je Motorola stopila na trg brezžičnih naprav že leta 1930, ko je predstavila prvi cenovno dostopen in tržno uspešen avtoradio. V tistem času je Motorola bila dolgo bitko za proizvodnjo prvega prenosnega telefona s konkurenčnim Bell Labs. Martin Cooper je zato v svojem prvem mobilnem pogovoru poklical prav svojega tekmeca, Joela S. Engla z Bell Labsa. Martin Cooper se danes smatra za očeta mobilne telefonije (Hribar v Vehovar 2007).

Prvo generacijo komercialnih mobilnih telekomunikacij predstavlja analogno celično omrežje (ang. »cellular network«). Prvo mobilne omrežje je začela družba NTT (Nippon Telegraph and Telephone) na Japonskem leta 1979. Sprva je pokrivala le metropolitansko območje Tokia z več kot 20 milijoni prebivalcev, v roku petih let pa je bilo omrežje NTT razširjeno na celotno japonsko populacijo (Hribar v Vehovar 2007).

Naslednje 1G omrežje je bil uvedeno v Evropi leta 1981, in sicer nordijski sistem NMT (Nordic Mobile Telephone) na področju Danske, Švedske, Finske in Norveške. To je bil prvi večnacionalni sistem mobilne telefonije ter tako prvo mobilno omrežje, ki je omogočilo funkcijo mednarodnega gostovanja (t.i. »roaming«). Ni trajalo dolgo, da so omrežja mobilne telekomunikacije vzpostavile še druge evropske države. Leta 1985 je Velika Britanija začela uporabljati TAC (Total Access Communications System). Sledile so zahodnonemška C-Netz, francoski Radiocom 2000 in italijanski RTMI / RTMS, ki so skupaj ustvarile devet nezdružljivih evropskih analognih sistemov radijskih postaj. Med vsemi evropskimi sistemi je

največ uspeha doživel prav skandinavski NMT, ki se je nato razširil po vsej Evropi ter deloma tudi po drugih celinah (Hribar v Vehovar 2007).

Vendar je imela prva generacija preveč pomanjkljivosti, saj je imela vsaka država svoj sistem, ki ni bil usklajen z drugimi, naročniki pa vezani zgolj na uporabo mobilnih telefonov znotraj svoje države. Zaradi tega so se že v zgodnjih 80ih pojavljaje težnje po oblikovanju enotnega evropskega sistema mobilnih storitev za digitalno prihodnost. Osnutek za skupno mobilno telekomunikacijsko omrežje je nastal leta 1982 na konferenci CEPT (Conference des Administrations des Poste et Telecommunications), ki so se je udeležili strokovnjaki iz šestindvajsetih evropskih držav. Ustanovili so specialno mobilno skupino – GSM (Group Speciale Mobile), ki je proučevala vprašanje o panevropskem omrežju v rezerviranem frekvenčnem pasu. Zavedali so se, da morejo iti preko nacionalnih interesov in strmeti k vsestranskemu trgu mobilnih telekomunikacij, ki bo sposoben sprejeti milijone uporabnikov oziroma naročnikov ter da ga bo možno vseevropsko implementirati (Maršič 2009).

Leta 1987 je petnajst telekomunikacijskih podjetij podpisalo sporazum o gradnji mreže Global System for Mobile communications (GSM). Zato je bil konec osemdesetih razvit sistem druge generacije, Global System for Mobile Communication (GSM). Prvo omrežje je bilo vzpostavljeno leta 1991 v skandinavskih državah. Omrežje GSM omogoča digitalen prenos govora, zelo dobro je podprto gostovanje uporabnikov v omrežjih drugih operaterjev, kar omogoča, da uporabniki, ki uporabljajo storitve enega operaterja, brez težav uporabljajo storitve tujih operaterjev. Ena od prednosti omrežja GSM je tudi uporaba pametne kartice, ki jo imenujemo Subscriber Identification Module (SIM), za identifikacijo uporabnika. Ta omogoča enostavno zamenjavo mobilnih telefonov z obstoječo številko. GSM je bil kljub možnosti prenosa podatkov in pošiljanja kratkih sporočil še vedno v osnovi namenjen govorni komunikaciji in ne prenosu podatkov (Hribar v Vehovar 2007).

Tretjo generacijo mobilnih sistemov predstavlja UMTS (Universal Mobile telecommunications System). Omrežja tretje generacije ponujajo velike hitrosti paketnega prenosa podatkov, in sicer teoretično do 2 Mbit/s. Večina operaterjev ponuja 384 kbit/s, kar je trikrat hitreje v primerjavi s prenosom podatkov prek klasične ISDN-linije. Takšna hitrost prenosa podatkov omogoča tudi paketni prenos govora oziroma internetno telefonijo VoIP

(Voice over IP), prenos videa ter uporabo večpredstavnih vsebin. Omrežja UMTS ponujajo tudi videotelefonijsko, ki uporabnikom omogoča prenos zvoka in žive slike iz enega mobilnega telefona na drugega. Seveda morajo to storitev omogočati tudi mobilni telefoni. Omrežje UMTS tretje generacije spremeni mobilni telefon v večnamensko napravo, ki omogoča napredne lokacijske storitve, večpredstavnostne storitve, kot je video na zahtevo, in zelo hiter dostop do interneta (Hribar v Vehovar 2007).

V letu 2008 so ponudniki mobilne telefonije širom sveta začeli pripravljati zagon četrte generacije sistema globalne mobilne komunikacije – 4G. Ta generacija je bila uvedena leta 2010 in se še vedno uvaja. Poleg izjemno visokih hitrosti prenosa novi standard predvideva tudi večjo odzivnost omrežja - nova generacija mobilne telefonije bo temeljila na osnovi omrežja 3GPP Long Term Evolution (LTE) in WiMax, kar omogoča obdelavo in prenos večjih količin informacij. To bo seveda najbolj razveselilo televizijske hiše in ponudnike večpredstavnostnih vsebin, saj bo mogoče po mobilnem omrežju prenašati video vsebine visokih ločljivosti in ponujati bogato paleto novih in uporabnih storitev (mobilna televizija, izobraževanje na daljavo, mobilne videokonference). Četrta generacija mobilne telefonije bo najprej na voljo uporabnikom storitev mobilne telefonije v ZDA in na Japonskem, nekoliko kasneje jo bodo ponujali še švedski in kitajski mobilni operaterji. Hitro brezžično omrežje naj bi bilo do leta 2012 na voljo v vseh večjih evropskih mestih. Bistveno pri tem sistemu so multimedijske komunikacije, brezžičen dostop do širokopasovnih fiksnih omrežij in neopazno prehajanje med različnimi omrežji. Tako bodo skoraj vse informacije postale digitalni podatki in govora ne bomo ločevali od podatkov.

Evropska komisija je sprejela tehnične predpise o tem, kako bi bilo treba radijske frekvenčne pasove 900 in 1800 MHz, ki so rezervirani za mobilno telefonijo druge generacije (2G) oziroma GSM, odpreti za mobilne naprave četrte generacije (4G). Ta sklep komisije, ki ga morajo države članice izvesti do 31. decembra 2011, naj bi pomagal doseči cilje strategije Digitalna agenda za Evropo¹³, v skladu s katerimi bi moral vsak Evropejec dobiti osnovni širokopasovni dostop do leta 2013, hitri in ultra hitri širokopasovni dostop pa do leta 2020.

¹³ Digital Agenda je evropska strategija za razcvet digitalnega gospodarstva do leta 2020. V njem so opredeljene politike in ukrepi za čim večje koristi digitalne revolucije za vse. Določa sedem prednostnih področij ukrepanja: vzpostavitev enotnega digitalnega trga, izboljšanje interoperabilnosti, povečanje zaupanja v internet in okrepitev

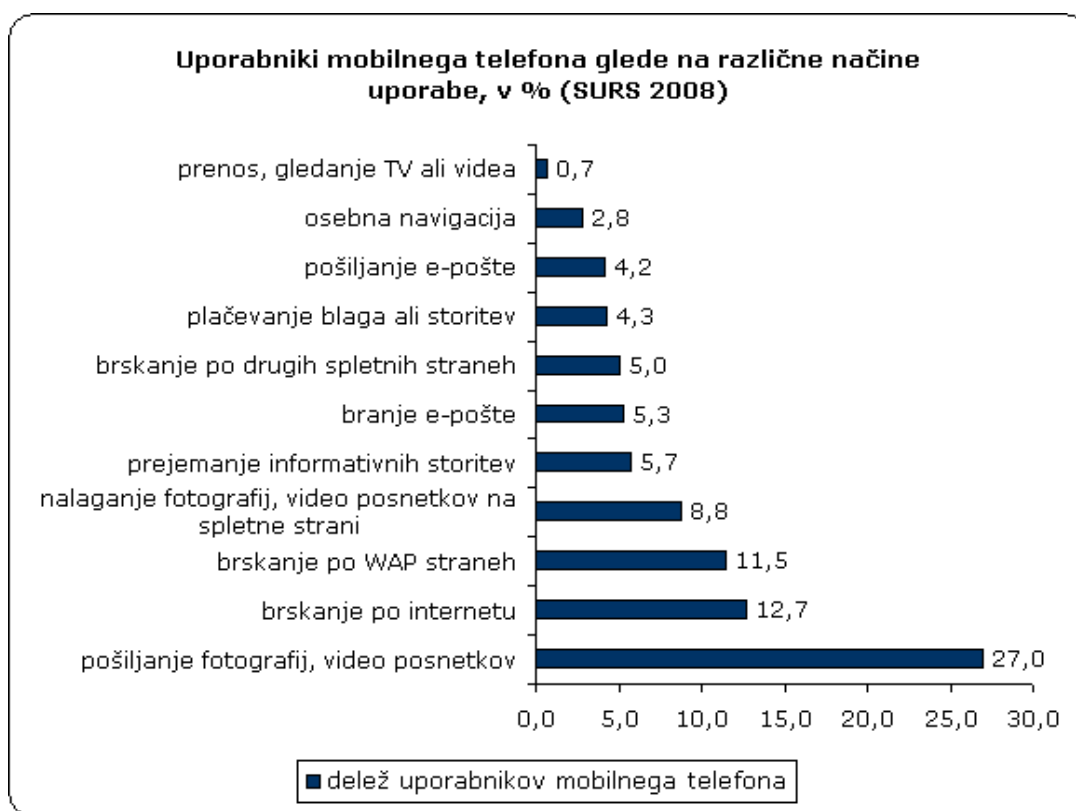
4.2 Mobilni telefon - funkcije in uporaba

Mobilna telefonija se že dolgo ne uporablja zgolj za pogovore. Mobilniki opravljajo ogromno drugih funkcij, ki presegajo verbalno komunikacijo. Telefoni imajo vgrajene kamere, ki so velikokrat celo boljše od običajnih digitalnih fotoaparatorov, vsebujejo predvajalnike glasbe, urejevalnike besedil, aplikacije za stalni stik s prijatelji, GPS navigatorje, ki poskrbijo da smo stalno na pravi poti. Prav gotovo se bodo v prihodnje funkcije še dopolnjevale in le težko si predstavljamo mobilni telefon, kakršen bo na tržišču že čez pet let.

Po podatkih Statističnega urada Slovenije je iz grafa 4.1 razvidno, da uporabniki poleg telefonske komunikacije mobilne telefone uporabljajo največ za pošiljanje fotografij in videoposnetkov, sledi brskanje po internetu in wap straneh. Na zadnjem mestu je uporaba telefonov za gledanje televizija in videa. V zvezi z zadnjim predvidevam, da se uporaba te funkcije bistveno povečala s prihodom četrte generacije mobilnih telefonov, kar sem pojasnil že zgoraj.

internetne varnosti, občutno povečanje hitrosti spletnega dostopa, povečanje naložb v raziskave in razvoj, širjenje digitalne pismenosti, znanj in vključevanja ter uporaba informacijskih in komunikacijskih tehnologij za odziv na družbene izzive, kot so podnebne spremembe in staranje prebivalstva (http://ec.europa.eu/slovenija/hp/2010-0519-digitalna_agenda_sl.htm).

Graf 4.1: Uporaba mobilnega telefona glede na različne načine uporabe

Vir: SURS (2008).

Navadili smo se, da s pomočjo pametnih telefonov dostopamo do informacij, ki jih potrebujemo. Kadarkoli in kjerkoli. Uporabniki so postali odvisni od informacij, brez pravih informacij se ne znajo več odločati. Spontanost v našem načinu delovanja je posledica nevednosti, informacije pa nam dajejo gotovost. S tem so se razširile tudi mobilne aplikacije, ki jim z vedno bolj zmogljivimi mobilnimi telefoni raste priljubljenost.

Mobilne aplikacije so programi, ki jih naložimo na naš mobilni telefon in ga tako naredimo še bolj uporabnega in prilagojenega našim potrebam. Segajo vse od izobraževalno - informativnih aplikacij (urejevalnikov besedil, slovarjev, vremenskih postaj, aplikacij časopisnih in medijskih hiš, internetni brskalniki in pregledovalniki elektronskih pošt, blogi, zemljevidi), storitvenih (aplikacije trgovin, letalskih družb, avtobusnih linij, potovalnih agencij), zabavnih (igre, film, moda, glasba) pa do najbolj bizarnih (koliko oseb je bilo pred vami na javnem stranišču, aplikacija, ki vam na podlagi izpolnjenega vprašalnika odgovori,

kateri sendvič ste, aplikacija, ki vam pove, kakšen bi bil vaš obraz po lepotni operaciji ali pa namesto vas upihne svečke na rojstnodnevni torti ipd.). Celo rimokatoliška cerkev skrbi za vero tudi preko aplikacije Spoved (Confession), ki je na voljo v Apple AppStore za 1,59€. Aplikacija se oglašuje s tem, da je “primerna za vsakega vernika”.

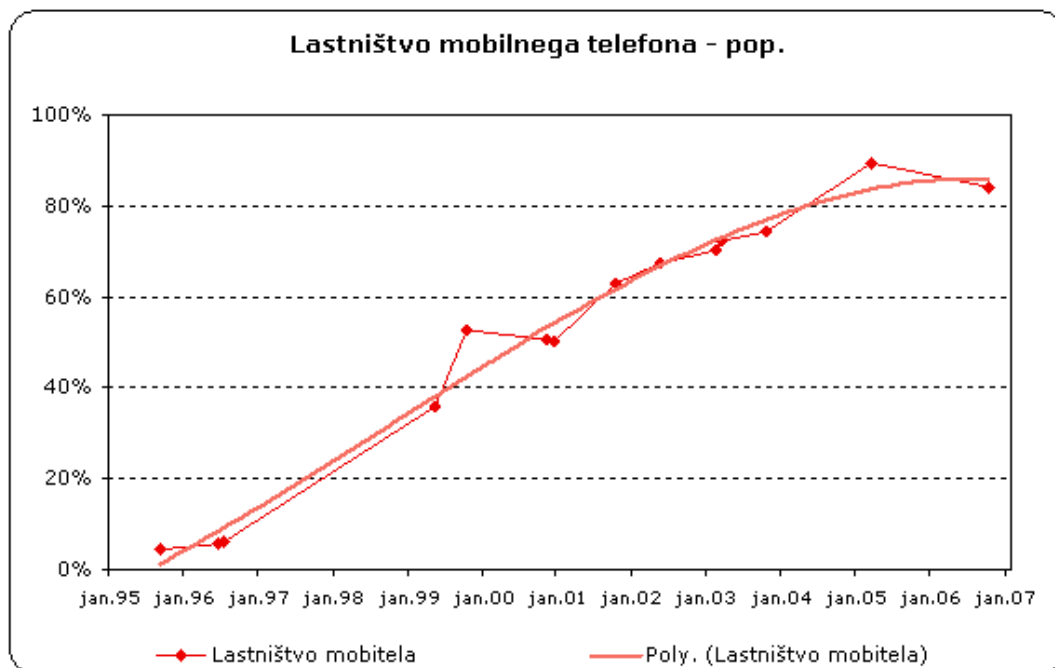
Pomembno je predvsem dejstvo, da mobilni telefon postaja prva izbira, kadar se je potrebno hitro dokopati do informacij. Do računalnika moramo najprej priti, ga zagnati ter se povezati na svetovni splet, šele nato lahko začnemo brskati za podatki. Mobilni telefoni pa so vseskozi priročno v žepu in preko posameznih aplikacij omogočajo najhitrejšo pot do zelenega podatka, ki ga imamo takoj pred nosom ko ga potrebujemo. Po podatkih Gartnerja¹⁴ se je prodaja pametnih telefonov v letu 2010 skoraj podvojila (96%), pametni telefoni pa predstavljajo že 19.3 odstotka vseh prodanih mobilitelov. Applov App store je v maju 2011 znova podrl rekord - v App Store je bila sprejeta 500.000-a aplikacija. Od vseh potrjenih aplikacij je uporabnikom trenutno na voljo okoli 400.000 aplikacij za iPhone, iPod Touch in iPad. Presenetljivo je predvsem to, da je App Store številko pol milijona aplikacij dosegel v slabih treh letih. In kljub temu, da App Store slovi po strogih pravilih za potrjevanje aplikacij, ima še vedno več aplikacij kot npr. Android Market, kjer posebnega potrjevanja aplikacij ni.

Projekt Slovensko javno mnenje (SJM) je leta 2007 opravil raziskavo o lastništvu mobilnih telefonov v Sloveniji. Ker je bila analiza opravljena že leta 2007, v skladu s trendi, kot so prikazani in predstavljeni v spodnjih slikah, predvidevam, da so aktualni podatki glede lastništva mobilnega telefona še višji.

¹⁴ Spletna stran www.gartner.si, ki se zbira in analizira podatke s področja informacijske tehnologije

Iz grafa 4.2 je razvidno, da se po letu 1995 število uporabnikov oziroma lastnikov mobilnih telefonov vsako leto zvišuje ter je v letu 2005 že okrog 90% deleža.

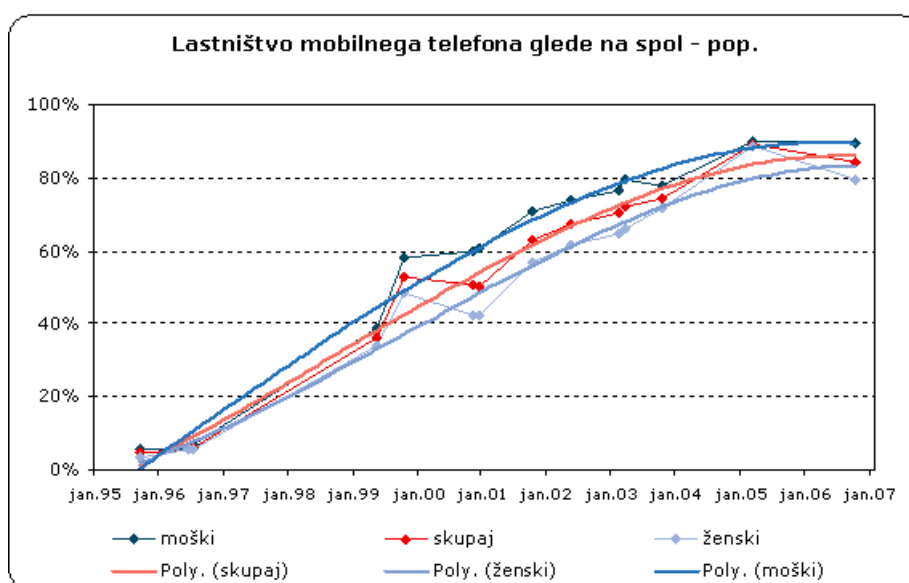
Graf 4.2: Lastništvo mobilnega telefona (2007)

Vir: SJM (Raba interneta v Sloveniji 2011b).

Iz grafa 4.3 je razvidno, da je uporaba mobilnega telefona pri ženskah naraščala počasneje kot pri moških.

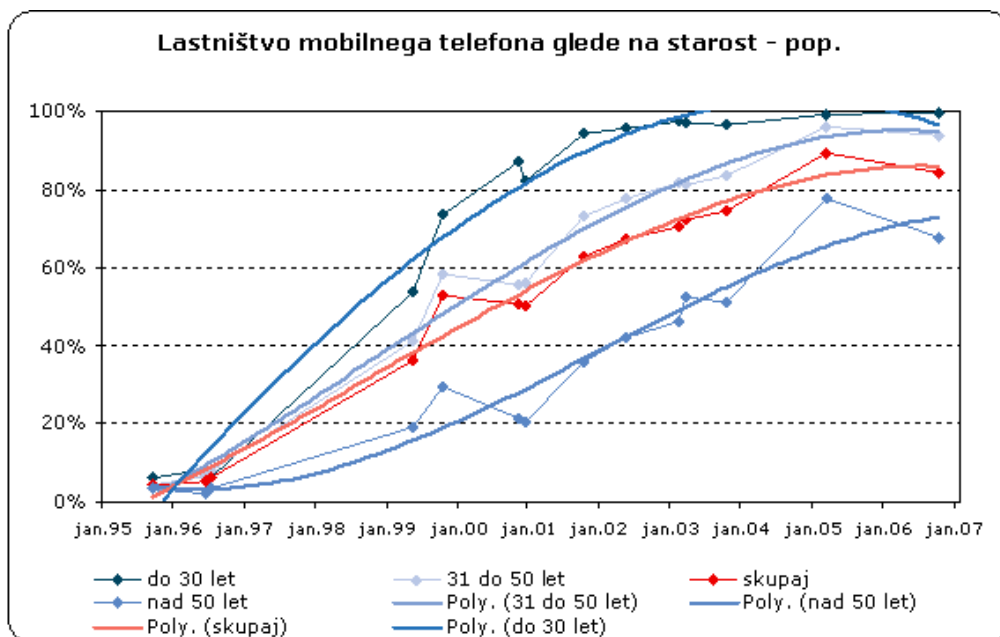
Graf 4.3: Lastništvo mobilnega telefona glede na spol (2007)

Vir: SJM (Raba interneta v Sloveniji 2011b).

Graf 4.4 prikazuje, da je uporaba mobitela najhitreje naraščala v skupini uporabnikov do 30 let, najpočasneje pa med uporabniki nad 50 letom starosti.

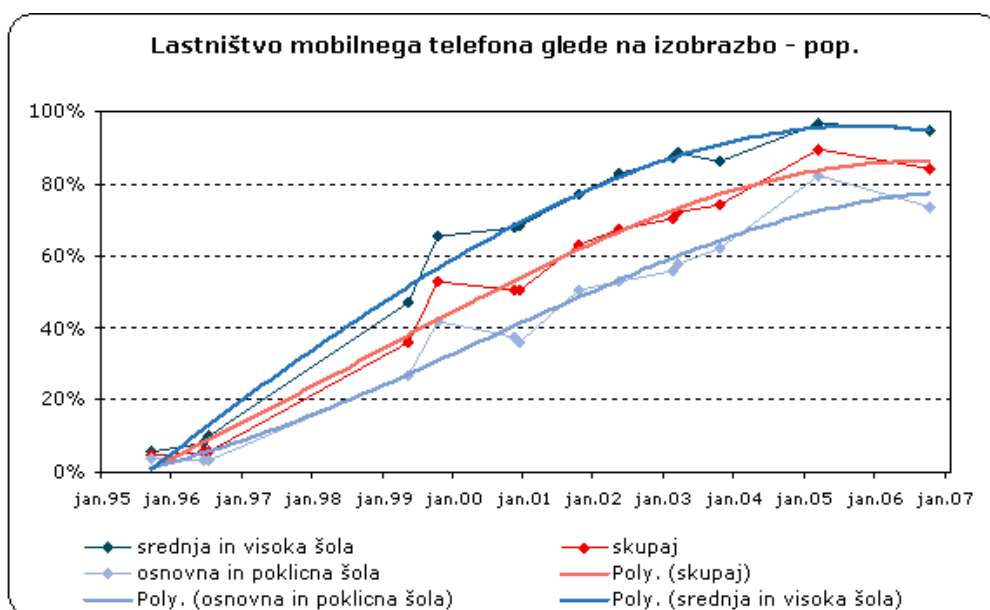
Graf 4.4: Lastništvo mobilnega telefona glede na starost (2007)

Vir: SJM (Raba interneta v Sloveniji 2011b).

Graf 4.5 prikazuje, da se lastništvo mobitela najhitreje vzpenja pri uporabnikih z srednjo in visoko šolo, nižje pa pri tistih z osnovno in poklicno šolo.

Graf 4.5: Lastništvo mobilnega telefona glede na izobrazbo (2007)

Vir: SJM (Raba interneta v Sloveniji 2011b).

Podjetje Ericsson ConsumerLab je naredilo obsežno študijo, v kateri je spraševalo uporabnike pametnih telefonov kaj delajo z njim in kdaj. Kar tretjina jih je odgovorila, da takoj, ko se zbudijo, uporabijo svoj pametni mobilnik za različne stvari (pregledajo e-pošto, nočne tweete, Facebook statuse, ipd.), medtem, ko dve tretjini uporabnikov največkrat uporabljajo aplikacije na svojem telefonu v večernih urah. Ugotovili so, da zaradi pametnih telefonov, ki so nenehno povezani na internet, tudi ljudje dojemajo in uporabljajo internet na drugačen način.

V študiji so prav tako ugotovili, da se uporabniki ne vežejo več toliko na mobilni telefon, vendar so jim bolj pomembne aplikacije, ki jih uporabljajo. Večina uporabnikov si ne more več predstavljati, da ne bi imeli aplikacij, ki tečejo "v oblaku", saj so s tem njihovi podatki bolj varni in se jim ni treba ukvarjati z njihovo ponovno namestitvijo.

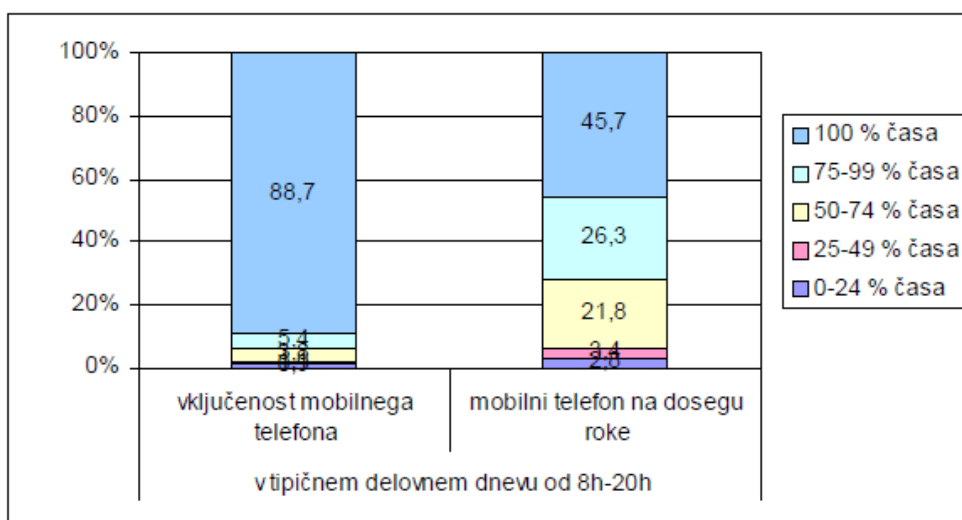
Po podatkih portala Mobitel Tehnik je velik odstotek mladostnikov odvisnežev od mobilne telefonije. V kolikor so brez svojih mobilnikov, se počutijo izolirano, zmedeno, pa tudi če gre za krajše časovno obdobje. Predstavljajo študijo, ki je temeljila na preučevanju prostovoljcev, mladostnikov med 17. in 23. letom starosti, ki so prihajali iz desetih različnih držav po svetu. Odvzeli so jim računalnike, mobitele in televizijo. V zameno so dobili stacionarne telefone in knjige. Svoje občutke so beležili v dnevnike. Kar 79% mladih je kazalo negativne posledice zaradi odtujitve, nekaj simptomov bi lahko celo enačili s tistimi, ki jih občutijo kadilci pri odvajanju; stres, zmeda, izolacija. Raziskovalci pojasnjujejo, da so reakcije prostovoljcev normalne, saj odraščajo v medijsko bogatem okolju, kjer so informacije skoraj brezmejno dostopne. Prav tako so otroci danes navajeni komunicirati v virtualnem prostoru in se redkeje spuščajo v »resnične« debate.

Projekt RIS je sredi leta 2005 v sodelovanju s Statističnim uradom za potrebe Eurostat-a izvedel reprezentativno anketo o informacijski tehnologij. Velikost vzorca je bila 1500 ljudi v starosti 10 – 74 let. Raziskava se je opravljala na podlagi osebnega anketiranja. Pomembnejše ugotovitve projekta so bila, da je v Sloveniji je sredi leta 2005 okoli 1,45 mio uporabnikov mobilnih telefonov (85% oseb v starosti 10- 74 let), 2% ciljne populacije namerava z uporabo mobilnega telefona začeti v naslednjih 6 mesecih, nadaljnja 2% oseb je že razmišljalo o uporabi, 13% pa jih še ni razmišljalo o uporabi mobilnega telefona. Skupaj z generacijami

pod 10 in 75+ število uporabnikov zelo verjetno preseže 1,5 mio. - Okoli 10% gospodinjstev ne poseduje več fiksnega telefona, ampak le mobilnega.

Okoli devet desetih (88,7%) uporabnikov mobilnih telefonov ima v tipičnem delovnem dnevu v času od 8h-20h stalno vključen mobilni telefon, medtem ko ima v tem času slaba polovica (45,7%) uporabnikov mobilnih telefonov svoj mobilni telefon ves čas na dosegu roke.

Graf 4.6: Vključenost mobilnega telefona v tipičnem delovnem dnevu od 8h-20h in delež časa, ko je mobilni telefon na dosegu roke

Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

4.3 Hranjenje, obdelava in posredovanje podatkov

Področje hranjenja, obdelave in posredovanja podatkov je urejeno v Zakonu o elektronskih komunikacijah (ZEKom, Ur.l. RS, št. 43/2004 in nadaljnji). Z novelama A in B je zakon podrobneje uredil in vnesel pomembne novosti na področju človekovih pravic, kot je skrajšan rok za obvezno hrambo prometnih podatkov, določbe v zvezi z posredovanjem prometnih in lokacijskih podatkov v primeru varovanja življenja in telesa, 10 letni rok hrambe posredovanih podatkov, več pristojnosti na področju nadzora ipd.

V splošnih določbah o podatkih, ki se hranijo, zakon nalaga¹⁵ operaterjem, da morajo hraniti podatke iz 107. b člena zakona (opredeljeni v naslednji točki), če jih ustvari ali obdela pri zagotavljanju z njimi povezanih javnih komunikacijskih storitev, in sicer za naslednje namene:

- pridobivanje podatkov o prometu v elektronskem komunikacijskem omrežju, ki jih določa zakon, ki ureja kazenski postopek,
- zagotavljanje nacionalne varnosti in ustavne ureditve ter varnostnih, političnih in gospodarskih interesov države, kot jih določa zakon, ki ureja Slovensko obveščevalno varnostno agencijo,
- za namene obrambe države, kot jih določa zakon, ki ureja obrambo države .

Med te obveznosti se vključuje tudi hranjenje podatkov o neuspešnih klicih, kjer jih operater ustvari ali obdela ter hrani ali beleži pri zagotavljanju z njimi povezanih javnih komunikacijskih storitev, ne vključuje pa hrambe podatkov o povezavah, ki niso bile uspešno vzpostavljene, in vsebine komunikacij.

Operaterji zagotavljajo hrambo podatkov za obdobje **24 mesecev** od dneva komunikacije¹⁶. Pristojni organ, ki odloča o dostopu do podatkov, lahko na predlog predlagatelja odredbe za dostop do podatkov podaljša rok hrambe za omejen čas, če to opravičujejo posebne okoliščine kazenskega pregona, ki jih določa zakon, ki ureja kazenski postopek, zagotavljanja nacionalne varnosti in ustavne ureditve ter varnostnih, političnih in gospodarskih interesov države, kot jih

¹⁵ 107.a čl. ZEKom

¹⁶ 107.a čl. ZEKom

določa zakon, ki ureja Slovensko obveščevalno varnostno agencijo, ter obrambe države, kot jih določa zakon, ki ureja obrambo države.

O tem pristojni organ, ki odloča o dostopu do podatkov, obvesti ministrstvo in informatijskega pooblaščenca. Ministrstvo o podaljšanju hrambe uradno obvesti Evropsko komisijo in druge države članice Evropske unije ter navede razloge za podaljšanje. Izvajanje ukrepa se prekine takoj, ko prenehajo posebne okoliščine ali ko pristojni organ, ki je odločil o podaljšanju, prejme obvestilo Evropske komisije o nedopustnosti ukrepa.

Operaterji morajo ob koncu obdobja hranjenja **uničiti** vse podatke, ki so jih hranili, razen tistih, za katere je bila izdana odredba za dostop in so bili posredovanji pristojnemu organu.

4.3.1 Kateri podatki se hranijo

Kategorije podatkov, kise hranijo, so opredeljene v 107. b členu ZEKom, in sicer so to:

1. **podatki, ki so potrebni za odkritje in prepoznanje vira komunikacije**, in vključujejo telefonsko številka kličočega ter ime in naslov naročnika ali registriranega uporabnika.
2. **podatki, ki so potrebni za prepoznanje cilja komunikacije**, in vključujejo klicano telefonsko številko in v primerih, ki vključujejo dodatne storitve, kot je preusmeritev ali predaja klica, številko ali številke, na katere je klic preusmerjen, ime in naslov naročnika ali registriranega uporabnika.
3. **podatki, ki so potrebni za ugotovitev datuma, časa in trajanja komunikacije**, ter vključujejo datum ter čas začetka in trajanje ali čas konca komunikacije.
4. **podatki, ki so potrebni za ugotovitev vrste komunikacije**, in vključujejo vrsto uporabljene telefonske storitve.
5. **podatki, ki so potrebni za razpoznavo komunikacijske opreme uporabnikov**, in vključujejo kličočo in klicano telefonsko številko, mednarodno identiteto mobilnega naročnika kličoče in klicane stranke, mednarodno identiteto mobilnega terminala kličoče in klicane stranke, pri predplačniških anonimnih storitvah pa datum in čas začetka uporabe storitve ter ID celice, kjer je bila storitev izvedena.
6. **podatki, ki so potrebni za ugotovitev lokacije opreme za mobilno komunikacijo**:
 - a. lokacijska oznaka (ID celice) na začetku komunikacije;

- b. podatki, ki določajo zemljepisno lego celic z navedbo njihovih lokacijskih oznak med obdobjem, za katero se hranijo podatki o komunikaciji.

Skupni odhodni telefonski promet (fiksni in mobilni) je po podatkih SURS v letu 2009 samo na račun prometa iz mobilnih omrežij za 4 % presegel tistega iz 2008. Promet s fiksnih lokacij je bil za dobro desetino manjši kot 2008; pri tem je domači promet zaostal bolj kot mednarodni. Mednarodni promet v mobilni telefoniji (71 % vsega telefonskega prometa) v 2009 ni dosegel ravni iz predhodnega leta, domači promet pa jo je znatno presegel (za 12 %). 95 % skupnega prometa je v letu 2009 potekalo v domačih omrežjih – s pogovori so ga ustvarili v glavnem zasebni uporabniki. Zasebni uporabniki so v prometu mobilne telefonije ustvarili večji delež prometa (70 %) kot v fiksni telefoniji (58 %). Glede na usmerjenost pogovorov je najmanj 65 % prometa tako v fiksni, kot tudi v mobilni telefoniji potekalo le v enem omrežju, vsaj 90 % prometa pa je bilo v obeh začetih in končanih v istovrstnih omrežjih, bodisi fiksnih ali mobilnih. SURS ugotavlja tudi, da je iz fiksnih omrežij usmerjen v mobilna značilno večji delež prometa (v 2009 se je v mobilnih omrežjih končalo 10 % vsega prometa iz fiksnih omrežij) kot iz mobilnih v fiksna omrežja (malo manj kot 5 %).

Tabela 4.1: Promet v fiksni in mobilni telefoniji (2010)

	2005	2006	2007	2008	2009	
mio.						
Število minut v fiksni telefoniji						
<i>Number of minutes in fixed telephony</i>						
SKUPAJ	2021	1890	1697	1609	1430	TOTAL
Domači promet	1915	1783	1583	1494	1319	<i>National traffic</i>
Mednarodni promet	106	107	114	115	111	<i>International traffic</i>
Število minut v mobilni telefoniji						
<i>Number of minutes in mobile telephony</i>						
SKUPAJ	2322	2615	2875	3132	3504	TOTAL
Domači promet	2217	2506	2764	3005	3381	<i>National traffic</i>
Mednarodni promet	105	109	111	127	123	<i>International traffic</i>

Vir: Statistični urad RS (Statistični urad RS 2011b).

Tabela prikazuje število minut pogovorov iz fiksnih in mobilnih telefonov v domačem in mednarodnem prometu med leti 2005 in 2009. Iz tabele je razvidno, da se bistveno več pogovorov v domačem omrežju opravi v mobilni telefoniji ter da trend z vsakim letom narašča, pri fiksni telefoniji pa upada. Na drugi strani pa je delež pogovorov v mednarodnem prometu skorajda enak ter se v primeru mobilne telefonije le rahlo povečuje, oz. je po letu

2008 celo upadel. Razlog za to se verjetno skriva v nižji ceni telefonskih klicev v tujino iz fiksnega telefonskega omrežja.

Po podatkih Statističnega urada RS¹⁷ so uporabniki mobilnega omrežja leta 2009 dnevno odposlali povprečno 2,7 milijona SMS sporočil. Število teh sporočil se je glede na leto 2008 povečalo pomembneje kot predhodna leta (od leta 2005 do 2008 je naraščalo poprečno za 13,2 % na leto). Tudi pri tovrstni komunikaciji so prispevale odločilen delež storitve zasebnih uporabnikov – od poslovnih uporabnikov izvira komaj 10 % vseh SMS sporočil. Med 20. milijoni MMS sporočil pa je bilo število sporočil, ki so jih poslali poslovni uporabniki v strukturi nekoliko bolj zastopano (16 %).

Po podatkih Statističnega urada RS¹⁸ z dne 21.3.2011 je število vseh v letu 2010 poslanih SMS preseglo milijardo (1.277 milijonov). Večino so jih odposlali zasebni uporabniki (90 %). V primerjavi z letom 2008 se je število poslanih SMS-sporočil v zadnjih dveh letih skoraj podvojilo. V letu 2010 je število poslanih MMS-sporočil v primerjavi s prejšnjimi leti še naraščalo. V četrtem četrtletju 2010 je bilo poslanih čez 8 milijonov teh sporočil ali za 34 % več kot v predhodnem četrtletju. Tudi v celem letu 2010 je bilo poslanih za 34 % več MMS-sporočil kot v letu 2009.

Po podatkih družbe SiMobil d.d. (april 2011), ki so mi jih posredovali za potrebe diplomske naloge, njihov povprečni **poslovni uporabnik** v enem mesecu naredi:

- 257 aktivnih minut (odhodni klici),
- 220 pasivnih minut (prejeti klici),
- pošlje 37 SMSov in 1 MMS,
- prenese povprečno 4 MB podatkov.

Povprečen **zasebni uporabnik** pa naredi enem v mesecu:

- 201 aktivnih minut (odhodni klici),
- 184 pasivnih minut (prejeti klici),
- pošlje 97 SMSov in 2 MMSa,

¹⁷ http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3567 (dne 16.5.2011)

¹⁸ http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3793 (dne 16.5.2011)

- prenese povprečno 5 MB podatkov.

4.3.2 Kako so zavarovani podatki, ki se hranijo

Operaterji zagotovijo zavarovanje hranjenih podatkov v skladu z zakonom, ki ureja varstvo osebnih podatkov. V zvezi s tem vsak zase ali skupaj sprejmejo primerne tehnične in organizacijske ukrepe, s katerimi hranjene podatke zaščitijo pred uničenjem, izgubo ali spremembo in nepooblaščenimi ali nezakonitimi oblikami hrambe, obdelave, dostopa ali razkritja. Hranjene podatke lahko obdelujejo le v obsegu, ki je nujen za zagotavljanje hrambe¹⁹. Operaterji so dolžni zagotoviti vse potrebne tehnične in organizacijske ukrepe za hrambo podatkov v skladu z določbami tega zakona na lastne stroške²⁰.

4.4 Zasebnost in zaupnost pri uporabi mobilne telefonije

Zaupnost komunikacij je generalno opredeljena in zakonsko regulirana v 103. čl. ZEKom. Zaupnost komunikacij se nanaša na:

1. vsebino komunikacij,
2. podatke o prometu in lokacijske podatke, povezane s komunikacijo in
3. dejstva in okoliščine v zvezi s prekinitvijo povezave ali s tem, da povezava ni bila vzpostavljena.

Operater in vsakdo, ki sodeluje pri zagotavljanju in izvajanju njegove dejavnosti, je dolžan varovati zaupnost komunikacij tudi po prenehanju opravljanja dejavnosti, pri kateri jo je bil dolžan varovati. Upravičenci smejo pridobiti informacije o komunikacijah le v obsegu, ki je nujno potreben za izvajanje določenih javnih komunikacijskih storitev, in smejo te informacije uporabljati ali posredovati drugim le zaradi izvajanja teh storitev.

Če morajo operaterji pri tem pridobiti informacije o vsebini komunikacij, posneti ali shraniti komunikacije in z njimi povezane podatke o prometu, morajo o tem ob sklenitvi naročniške

¹⁹ 107.c. čl. ZEKom

²⁰ 107.d. čl. ZEKom

pogodbe oziroma ob začetku izvajanja javne komunikacijske storitve **seznaniti uporabnika**, informacije o vsebini komunikacije oziroma komunikacijo pa zbrisati takoj, ko je to tehnično izvedljivo in ko to ni več potrebno za izvedbo določene javne komunikacijske storitve.

Vse oblike nadzora oziroma prestrazanja, kot so poslušanje, prisluškovanje, snemanje, shranjevanje in posredovanje komunikacij so prepovedane, razen če je to dovoljeno v skladu s izrecno dovoljeno **na podlagi zakona** oziroma, če je takšna oblika nadzora oziroma prestrazanja nujno potrebna za prenos sporočil (npr. faksimilna sporočila, elektronska pošta, elektronski predali, glasovna pošta, storitev SMS).

Naročnik ali uporabnik lahko komunikacijo snema, vendar mora pošiljatelja oziroma prejemnika komunikacije **o tem obvestiti** ali pa delovanje snemalne naprave prilagoditi tako, da je o njenem delovanju pošiljatelj oziroma prejemnik komunikacije obveščen (npr. avtomatski odzivniki).

Pogoje za omejitev pravice do tajnosti pisem in drugih občil vsebuje drugi odstavek 37. člena Ustave. **Poseg v svobodo komuniciranja je dopusten**, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

1. da je poseg določen v zakonu,
2. da poseg s svojo odločbo dovoli sodišče,
3. da je določno omejen čas izvajanja posega in
4. da je poseg nujen za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države.

4.4.1 Dostop do podatkov in posredovanje podatkov

Operater je dolžan posredovati hranjene podatke takoj, najpozneje pa **v treh dneh** po prejemu prepisa tistega dela izreka **odredbe** pristojnega organa, v katerem je navedba vseh potrebnih podatkov o obsegu dostopa. Po prejeti odredbi je dolžan posredovati hranjene podatke pristojnemu organu v obsegu, kot je določeno v prepisu izreka odredbe.

Operaterji morajo skupaj s pristojnimi organi, ki lahko zahtevajo dostop do hranjenih podatkov, zagotoviti **desetletno neizbrisno registracijo** vsakega sporočanja hranjenih

podatkov in v okviru tega roka tudi hraniti pridobljene in izročene podatke od dneva, ko so jih sporočili pristojnemu organu, ter jih varovati v skladu z oznako stopnje tajnosti prepisa odredbe²¹.

4.4.2 Posredovanje prometnih in lokacijskih podatkov v primerih varovanja življenja in telesa

Operater je zaradi **varstva življenjskih interesov posameznika** dolžan policiji na podlagi njene pisne zahteve, če je to glede na okoliščine konkretnega primera nujno, posredovati podatke, potrebne za ugotovitev zadnje lokacije opreme za mobilno komunikacijo, če:

1. obstaja utemeljena verjetnost, da je **neposredno ogroženo življenje ali telo** osebe, ki ima ali se domneva, da je imela pri sebi opremo za mobilno komunikacijo in je pridobitev teh podatkov nujna, da se prepreči smrt ali hujša telesna poškodba te osebe;
2. je pridobitev podatkov potrebna zato, da se **najde oseba**, ki ji je **poslovna sposobnost odvzeta ali omejena** oziroma ima ugotovljene **zdravstvene težave**, ki kažejo na nevarnost za njeno življenje ali telo, in ki je bila prijavljena kot pogrešana ter ima ali se domneva, da je imela pri sebi opremo za mobilno komunikacijo; ali
3. je pridobitev podatkov potrebna zato, da se **najde otrok**, ki je bil s strani staršev ali zakonitih zastopnikov prijavljen kot pogrešan ter ima ali se domneva, da je imel pri sebi opremo za mobilno komunikacijo.

Obrazloženo zahtevo za posredovanje podatkov, potrebnih za ugotovitev zadnje lokacije opreme za mobilno komunikacijo, policija pošlje operaterju pisno, ali po elektronski pošti z uporabo kvalificiranih digitalnih potrdil, izjemoma pa lahko tudi po telefaksu, če je to glede na okoliščine zadeve nujno.

Podatki, potrebni za ugotovitev zadnje lokacije opreme za mobilno komunikacijo posameznika so podatki o lokacijski oznaki (ID celice) na začetku komunikacije in podatki, ki določajo zemljepisno lego celic z navedbo njihovih lokacijskih oznak (ID celice) med obdobjem, za katero se hranijo podatki o komunikaciji, ter drugi podatki, ki jih v zbirkah

²¹ 107.č čl. ZEKom

osebnih in drugih podatkov obdeluje operater, in lahko omogočajo natančnejšo ugotovitev zadnje lokacije opreme za mobilno komunikacijo posameznika.

Policija vso dokumentacijo in ugotovitve, ki so podlaga za podajo zahteve in samo zahtevo, operater javnih telefonskih omrežij pa podatke, poslane na podlagi zahteve, hranita na način in pod pogoji iz ZEKom ter zagotavljata neizbrisno registracijo izvedenih ukrepov in posegov.

Minister, pristojen za notranje zadeve, po predhodnem mnenju informatijskega pooblaščenca podrobneje predpiše način posredovanja zahteve, obdelave posredovanih podatkov, notranjega nadzora glede načina oziroma tehničnih vprašanj obdelave osebnih podatkov ter tehnične značilnosti informatijskega sistema za izvajanje teh nalog.

Policija je dolžna osebo, za katero je zahtevala in pridobila podatke o lokaciji, o tem takoj, ko je to mogoče, **pisno seznaniti**, razen če bi to škodovalo interesom samega posameznika ali interesom drugih, njemu bližnjih posameznikov dokler traja takšno stanje, vendar ne več kot eno leto. Policija ne sme posredovati pridobljenih podatkov prijaviteljem pogrešanih oseb in otrok, če bi bila s posredovanjem teh podatkov ogrožena osebna varnost ali dostojanstvo oseb ali otrok, zlasti ob upoštevanju predpisov, ki urejajo zaščito prič, prepoved približevanja ali preprečevanje nasilja v družini.

Inšpekcijski nadzor nad obdelavo podatkov iz prvega odstavka tega člena opravlja informatijski pooblaščenec najmanj enkrat letno²².

4.5 Nadzor in sankcije

Nadzor nad izvajanjem določb Zakona o elektronskih komunikacijah opravljajo Agencija za pošto in elektronske komunikacije Republike Slovenije (Apek), inšpekcijske službe in informatijski pooblaščenec. Agencija, pristojni inšpektorji in informatijski pooblaščenec so dolžni sodelovati in se obveščati o izvedenih ukrepih nadzora, drug drugemu zagotavljati podatke, potrebne za izvajanje nadzora, in medsebojno strokovno sodelovati.

²² 104.a čl. ZEKom

Če agencija pri nadzoru fizičnih oziroma pravnih oseb, ki zagotavljajo elektronska komunikacijska omrežja oziroma storitve, ugotovi nepravilnosti pri izvajanju predpisov, te osebe o tem pisno obvesti in jim da primerno možnost, da se o zadevi izrečejo ali nepravilnosti tudi same odpravijo v roku, ki ga določi agencija. Če nepravilnosti ne odpravijo v postavljenem roku, agencija kot organ nadzora z odločbo sprejme primerne in sorazmerne ukrepe za zagotovitev odprave nepravilnosti in osebo kaznuje. Agencija lahko ob resnih in ponavljajočih se kršitvah prepove nadaljnje zagotavljanje elektronskih komunikacijskih omrežij ali storitev ali pa začasno ali trajno odvzame pravico uporabe radijskih frekvenc ali elementov oštevilčenja. Če ima agencija dokaze o kršitvi, ki pomeni takojšnjo in resno grožnjo za javni red, javno varnost ali življenje in zdravje ljudi ali bo povzročila resne gospodarske ali obratovalne težave drugim izvajalcem ali uporabnikom elektronskih komunikacijskih omrežij ali storitev, **sprejme nujne začasne ukrepe** za odpravo tega stanja pred sprejetjem končne odločbe in ne da bi prej določila rok za odpravo nepravilnosti ali dala možnost izreči se o zadevi²³. Če pravna oseba ne spoštuje določb v zvezi s hrambo in posredovanjem podatkov, se za prekršek kaznuje z globo od 50.000 do 400.000 EUR.

V nadaljevanju naloge si bomo ogledali pravico do zasebnosti v mobilni telefoniji po posameznih področjih.

4.6 Pravica do zasebnosti v mobilni telefoniji na javnih prostorih

Krapeževa v svojem članku pojasnjuje, da so tehnološki dejavniki tisti, ki se nanašajo na varnost mobilnih omrežij in samega aparata ter jih uporabnik smatra za tako pomembne, da bi lahko zaradi njih v določeni meri omejil stopnjo zaupnosti mobilnega pogovora. Ker pa moderni telefoni omogočajo tudi vnos različnih podatkov in slikovnega gradiva, so že sami po sebi, ne da bi jih kdo uporabil za mobilno klepetanje, bogat vir informacij. Večinoma so shranjeni podatki zaupni do te mere, da uporabnike vznemiri že samo to, da se telefoni znajdejo v rokah nepoklicanih. Vgrajevanje digitalnih fotoaparatorov v mobilne telefone je te vrste pomislekov le še okrepilo. Uporaba telefona je zato odvisna tudi od prepričanj, predsodkov in zaupanja, ki jih uporabniki gojijo do varnosti mobilnih omrežij in telefonskih

²³ 144. čl. ZEKom

aparatorov. Najpogostejši predsodki in strahovi, ki težijo uporabnike, so na primer: da so pogovori po mobilnem telefonu snema in ali da se jim lahko prisluškuje, da lahko nekdo uporabi mobilni telefon kot sredstvo za nadzor ali da aparat na splošno ogroža uporabnikovo zasebnost oziroma da ni primeren za intimne pogovore (Krapež 2007).

4.6.1 Javni in zasebni prostor in definicija javnega prostora v smislu uporabe mobilnih telefonov

Zakon o varstvu javnega reda in miru označuje javni kraj kot vsak prostor, ki je brezpogojno ali pod določenimi pogoji dostopen vsakomur²⁴. Pravtako določa tudi zasebni prostor; je prostor, ki je v zasebni lasti ali posesti in je dostop vanj dovoljen le s soglasjem lastnika ali lastnice, posestnika ali posestnice, ali druge upravičene osebe²⁵.

Javni prostor je torej prostor ali območje, ki je dostopno vsem, ne glede na raso, spol, socialni status, starost. Zanj ni treba plačati vstopnine, niti niso tisti, ki vstopajo, podvrženi kakršnikoli segregaciji. Po vsebini pa je javni prostor mesto, kjer se odvija (uresničuje) naše javno življenje, pa tudi vsaka oblika urbanosti. Je osnovni »material« mesta in skupnosti, in kot tak pogoj za socialno in družbeno dimenzijo bivanja. V skladu s to definicijo je morda smiselno redefinirati tudi zasebni prostor, saj ta ni strogo omejen zgolj na fizično prebivališče posameznika ali njegovo lastnino. Zasebni prostor posameznika se lahko pojavlja tudi znotraj javnega prostora, potrebno pa ga je razumeti s stališča okolja in časa ter predvsem pričakovanja zasebnosti. Družbeno gledano je torej zasebni prostor lahko tudi javno stranišče, telefonska govorilnica, zaprte pregrade na voliščih, garderobe v trgovinah, hotelska soba itd., skratka tisti prostori, kjer posameznik utemeljeno pričakuje zasebnost in intimnost ter to tudi jasno pokaže (vrata, pregrade).

Uporaba mobilne telefonije prinaša nova pojmovanja javnosti, zasebnosti in intimnosti. Stare telefonske govorilnice so bile zastekljene, javni telefoni na poštah so bili zaprte kabine. Zdelo se je, da uporabnik pri telefoniranju potrebuje in pričakuje zasebnost, k intimnosti pa je težila

²⁴ 2. čl. Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1), Ur.l. RS, št. 70/2006

²⁵ 2. čl. Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1), Ur.l. RS, št. 70/2006

že sama narava telefonskega aparata. S pojavom mobilne telefonije pa se zdi, da navzočnost drugih ni več ovira za nemoten pogovor po telefonu.

Po mnenju Krapeževe bi bilo področje mobilne telefonske komunikacije s stališča zasebnosti treba preučiti v dveh smereh, in sicer kot pričakovano intimnost v sferi prostora, kjer se uporabnik nahaja, in v sferi tehnologije, ki mobilni pogovor omogoča.

V sferi prostora so zanimivi predvsem dejavniki, ki vplivajo na stopnjo zaupnosti uporabnikovega pogovora po mobilnem telefonu in izhajajo iz okolja, kjer se trenutno giblje. Praviloma se omejitve pojavljajo v sferi javnosti, na primer na avtobusu, v trgovini, na cesti itd. (Krapež 2007)

Nekdaj jasno ločene meje in prakse javnega in zasebnega prostora se danes prepletajo in dopolnjujejo. Z mobilno komunikacijo posameznik svoje težave v službi, doma, v partnerskem odnosu, zdravstvene težave, svoje potovalne ali družabne načrte ter tudi poslovne zadeve naenkrat deli z naključnimi neznanci v čakalnici, na avtobusu, v koncertni dvorani, v restavraciji ali na ulici. Meje med zasebnostjo in javnostjo tako rekoč ni. Pravzaprav gre za dvostransko poseganje v zasebnost: naključni mimoidoči, ki so se v tej vlogi znašli povsem nehote, saj je zanjo dovolj že sama prisotnost v prostoru, so prisiljeni poslušati pogovor ki jih načeloma ne zanima, s čimer klicatelji posegajo v njihovo zasebnost. Obratno so klicatelji izpostavljeni nadzoru okolice, s čimer se posega v njihovo zasebnost.

4.6.2 Uporaba mobilnega telefona na javnem prostoru in odziv na klice

Zasebni pogovori so do dandanes neomejeno kolonizirali skoraj vsak javni prostor. Posebej izpostavljena so prehodna mesta in zbirališča (t. i. neprostori), kjer se navadno zbira večja množica ljudi. Kritični so tudi prostori, v katerih do prihoda mobilnega aparata telefona nismo našli. To so gledališča, restavracije, kinodvorane, predavalnice, sredstva javnega prevoza in podobno. Zaradi spretnega zavzetja javnih površin se je krog neprostovoljnih poslušalcev telefonskih pogovorov s pojavom mobilnega telefona občutno razširil. »Mobilni telefon ne zahteva le fizičnega prostora, v katerem se odvija pogovor. Prostor, ki ga mobilni telefonski pogovor zavzame, je tudi in predvsem akustičen« (Palen, Salzman in Youngs 2003). V kolikor so bili fiksni telefonski pogovori za mimoidoče moteči primarno v sferi nekega manjšega prostora (stanovanja, govorilnice), predstavljajo mobilni pogovori predvsem poseg v zvočni prostor naključnih poslušalcev. Takšni posegi so v veliki meri bolj moteči, predvsem zato, ker se zvočnim dražljajem mimoidoči ne morejo izogniti. Ti se, hočejo ali ne, prelevijo v neprostovoljne prisluškovalce (Krapež 2007).

Na Oddelku za psihologijo Univerze v Portsmouthu so opravili raziskavo v zvezi z namenom ugotoviti reakcije naključnih navzočih na pogovore po mobilnem telefonu, ki jih je imel neznan oseba v njihovi bližini. Ob vstopu v laboratorij so bili udeleženci eksperimenta usmerjeni na sedež, da bi tam počakali na sodelovanje pri poskusu. Med čakajočimi v sobi je bila tudi druga oseba, za katero je bilo očitno, da prav tako sodeluje v poskusu in čaka v čakalnici. Tako so vsi skupaj sedeli v čakalnici, približno 1 meter narazen. Druga oseba in celotna situacija »čakanja« v čakalnici je pravzaprav že bila del eksperimenta (vendar udeležencem to ni bilo znano) ter ji je bilo vnaprej naročeno, naj na svoj mobilni telefon pričakuje bodisi »zasebni« klic (urejanje prekoračitve stanja na svojem bančnem računu) ali »družabni« klic (dogovarjanje s prijatelji za pijačo).

Ko je prvi udeleženec sedel, ga je vodja eksperimenta prosil naj pred eksperimentom izpolni nekaj podatkov ter odda privolitveni obrazec. Na tej točki je druga oseba, ki je že bila vključena v eksperiment, vodjo eksperimenta obvestila, da sama ni prejela obrazca za soglasje. Vodja je na tej točki zapustil sobo, nakazujoč da je odšel po obrazec za soglasje. Približno minuto kasneje je druga oseba prejela klic na svoj mobilni telefon in pričela bodisi

»zasebni« bodisi »družabni« pogovor, ki je trajal približno tri minute. Med klicem je bil udeleženec poizkusa opazovan skozi dvosmerno stekleno okno ter posnet za poznejšo analizo. Ko je bil klic končan se je vodja vrnil v prostor ter prosil drugo osebo, naj zapusti eksperimentalni prostor. Udeleženca poizkusa so obvestili o pravi naravi študije in mu postavili vprašanja v zvezi z njihovim odnosom do klica in stanj, ki so jih ob klicu doživeli.

Ugotovili so, da so po tem, ko je sobo zapustil vodja eksperimenta, vsi udeleženci skušali začeti neke vrste pogovor z drugo osebo, za katerega so menili, da je soudeleženec. Pogovor se je vrtel okoli vprašanj v zvezi s tem, kje in kako so izvedeli za ta eksperiment ter ali vedo, kaj bodo morali storiti. Raziskovalci so dovolili, da se pogovor kratko razvije, preden je vanj posegel telefonski klic.

Takoj ko je druga oseba prejela telefonski klic so raziskovalci zaznali spremembe v obnašanju vseh udeležencev. Vidna je bila sprememba v drži in usmerjenosti (pozornosti) udeležencev. Poudarek je bil predvsem na »nezavednosti« udeležencev, vsi so namreč skušali prikazati namerno nepozornost za situacijo, v kateri so se znašli. Takšno obnašanje je zajemalo predvsem fizično obračanje telesa stran od klicatelja, nekateri udeleženci so vstali in hodili po sobi. Prav tako so nekateri udeleženci prevzeli »zaprto« držo, tako da so prekrizali roke in noge. Po spremembi drže se je zdelo, da se je večina udeležencev osredotočila na določeno točko pred sabo – nekateri so strmeli v obrazce za soglasje, ki so jih pred tem prejeli, medtem ko so drugi strmeli na neko oddaljeno točko pred njim. Ta vedenja dokazujejo, da so se udeleženci poskušali vidno »ne odzvati« na klic, svoje obnašanje so namerno prilagodili tako, da bi se zdelo, da niso udeleženi v klic oziroma, da ga poskušajo ignorirati. Kar pa je v nasprotju z dejstvom, da to dejansko ni predstavljajo omejitve v zvezi s tem, kaj so udeleženci med klicem lahko slišali. Vsi udeleženci so po eksperimentu namreč lahko komentirali vse podrobnosti o klicu.

Ko se je telefonski pogovor že razvil, so vsi udeleženci večkrat bežno pogledali klicatelja. Zdelo se je, da s pogledi nekako sledijo klicatelju, da bi skladno s tem prilagodili tudi svoje vedenje, vendar pa je bilo v nekaterih primerih to narejeno prepogosto, da bi lahko šteli zgolj za ta namen. Raziskovalci zato domnevajo, da so udeleženci z večkratnimi bežnimi pogledi na nekako nevsiljiv načini želeli prikazati klicatelju, da se zavedajo, da pogovor še vedno poteka,

kar se je raziskovalcem zdelo še posebno zanimivo, saj je bilo glede na majhen prostor in neposredno bližino obeh oseb to očitno in neizogibno.

Zanimivo je tudi, da so vsi udeleženci ob zaključku pogovora klicatelju namenili rahel nasmeh, preden so se z njim ponovno zapletli v pogovor. Raziskovalci predvidevajo, da je ta smeh posledica rahle zadrege udeležencev, lahko pa je tudi znak za konec dogodka telefonskega pogovora in pričetek ponovne konverzacije. Zdelo se je, da udeleženci iščejo nekakšno obliko zaključka te potencialno neugodne situacije, ki jo je ustvaril klic, z namenom da bi se vrnil v situacijo pred klicem.

V skoraj vseh primerih je bilo po končanem pogovoru tudi kratko izmenjava besed o klicu preden se je vodja eksperimenta vrnil v sobo. Vendar udeleženci večinoma niso govorili o vsebini klica, saj bi to zmanjšalo »urejenost« situacije v kateri so se znašli ter ustvarilo problem pri poizkusu ponovne vzpostavitve socialnega odnosa in dialoga s klicateljem. Ta previden »ples«, za katerega so udeleženci zagotovo vedeli, da je klicatelju tudi znan, dokazuje pomembnost tega, da se v prostoru med klicem ustvari občutek »nezadevnosti« oziroma nepozornosti.

V zvezi z odnosom do klicatelja so nekateri udeleženci navedli, da so se počutili nerodno, ko se je telefonski klic pričel. Nekateri so bili v zadregi zaradi tega, ker so menili, da prisostvujejo pogovoru, ki ga ne bi smeli poslušati in vanj niso udeleženi, medtem ko so bili drugi v zadregi za klicatelja, ki je o svojih zasebnih zadevah moral odkrito govoriti pred neznanci. Več udeležencev je izrazil občutke, da vsi telefonski pogovori v socialnih kontekstih, kot so čakalnice, kavarne in javna prevozna sredstva, vključujejo določeno mero nevljudnost s strani klicatelja. Zdelo se jim je, da posameznik z uporabo mobilnega telefona v teh primerih ni pokazal uvidevnosti za tiste okrog njega. V konkretnem poizkusu so menili, da klicatelj ne bi smel sprejeti klica oziroma bi moral takoj zaključiti pogovor oziroma da bi moral ob vstopu v prostor (in socialno situacijo) izklopiti svoj telefon. Nekateri od tistih, ki niso imeli izrecno negativnega mnenja o klicu, so dejali, da so klic videli kot neko vrsto moralno kršitev, čeprav manjšo, in četudi jih »ni motilo«, da klicatelj sprejme klic, so to »dovolili« bolj iz vljudnosti.

Vsi udeleženci so navedli, da se uporaba mobilnega telefona vmešava v vsako socialno razmerje. Vendar so bili nekateri glede tega manj zaskrbljeni kot drugi. Na primer, nekateri posamezniki so menili, da je bilo močno poseženo v njihovo prisotnost in so skušali dati neverbalne »zasebnostne namige«, kot so obračanje stran od klicatelja in strogo usmerjeno strmenje naprej, da bi nekako pobegnili iz tega položaja. V nasprotju s tem so ostali udeleženci menili, da vsak posameznik sam oceni, ali lahko opravi ali sprejme določen v klic v konkretni situaciji. Eden od udeležencev je izjavil: »Če želi nekdo imeti zasebni pogovor, sem zelo vesel, da lahko poslušam« (raziskovalci pa ob tem pripomnijo, da je tudi ta oseba v času med klicem delovala povsem nezainteresirano za telefonski pogovor). Dejansko pa je večina udeležencev izjavila, da ne glede na to, kako so se počutili ob poslušanje pogovora, so bili radovedni v zvezi s pogovorom, ki je potekal. Pri čemer je večina udeležencev to opisovala s precej blagimi izrazi ter nihče ni omenil besede »prisluškovanje«, ki je precej bolj močna in slabšalna beseda od tistih, ki so jih uporabili.

Študija je zaključila z nekaterimi normativni pravili, ki so se jih držali udeleženci in na podlagi njih usmerjali svoje vedenje ter posledično to pričakovale tudi od klicatelja. To je razvidno iz njegove skupne osredotočenosti na določen nevtralni predmet ali na pričakovanje od klicatelja, da bo ta s sprejemljivimi metodami imel nadzora nad dolžino klica. Zato so obratno tudi pričakovali od klicatelja, da bo sledil tem »normam« s svojim vedenjem ter na primer skrajšal klic, prilagodil jakost pogovora in izkazal določeno vpljudnost po opravljenem pogovoru.

Gre pravzaprav za vsem zelo znano situacijo, v kateri smo se zagotovo vsi že znašli in nanjo najverjetneje tudi zelo podobno reagirali. Čeprav se družbene norme lahko razlikujejo med ljudmi, priložnostih in kulturnimi skupinami ter nenazadnje časom, se iz podatkov, zbranih v študiji, lahko zbere preprostih normativnih pravil ter jih razdelili v dve skupini: a) pričakovano obnašanje klicatelja, in b) sprejemljivo vedenje drugih navzočih oseb.

Ko gre za uporabo mobilne telefonije na javnih prostorih se v skladu z zaključki študije kot pričakovano vedenje od kličočih pričakuje, da ti ocenijo razmere in prilagodijo dolžino klica, konverzacijski obseg in vsebino pogovora, da si bodo prizadevali, da se »oddaljijo« od ostalih ter da se po končanem pogovoru zdijo nekoliko v zadregi zaradi klica, če ne celo da se

neposredno opravičijo tistim, ki so morali prenašati njihove pogovore. Na drugi strani je sprejemljivo in pričakovano vedenje naključnih navzočih takšno, da že z bežnim pogledom na klicatelja nakažejo, da se zavedajo obstoja in naravo pogovora. To je lahko spremlja moderirana izraz na obrazu (nasmeh, skrb, itd). Hkrati se pričakuje od njih pričakuje, da bodo ravnodušni za vsebino klica, kljub pogosto neposredni bližini klicatelja.

4.6.3 Posegi v zasebnost in privolitev v posege na javnih prostorih

Dejstvo je, da se posameznik sam odloči, ali bo določen klic sprejel ali ne, ter na kakšen način bo pogovor opravil (prilagoditev jakosti pogovora, dolžina klica, odmik iz prostora). Krapeževa postavlja zanimivo vprašanje, in sicer ali s tem posamezniki privolijo, da bodo vsaj del njihovega pogovora preslišali drugi. Ugotavlja, da takšna privolitev nikoli ni izrecna, zato bi lahko nanjo sklepali po določenih (konkludentnih) dejanjih.

V kolikor se uporabnik med pogovorom premika v prostoru ali po ulici ter gre med tem mimo množice ljudi, bi težko trdili, da računa z nevarnostjo, da bi posameznik lahko slišal celoten pogovor. To je še posebej očitno, če se uporabnik umakne v kot ali proč od množice, po čemer lahko sklepamo, da si želi določeno stopnjo zasebnosti. Nasprotno pa bi o privolitvi lahko domnevali, kadar uporabnik glasno kramlja v zaprtem prostoru, kjer ga očitno obdaja kopica ljudi. Vseeno pa prenašanje ni priporočljivo (Krapež 2007).

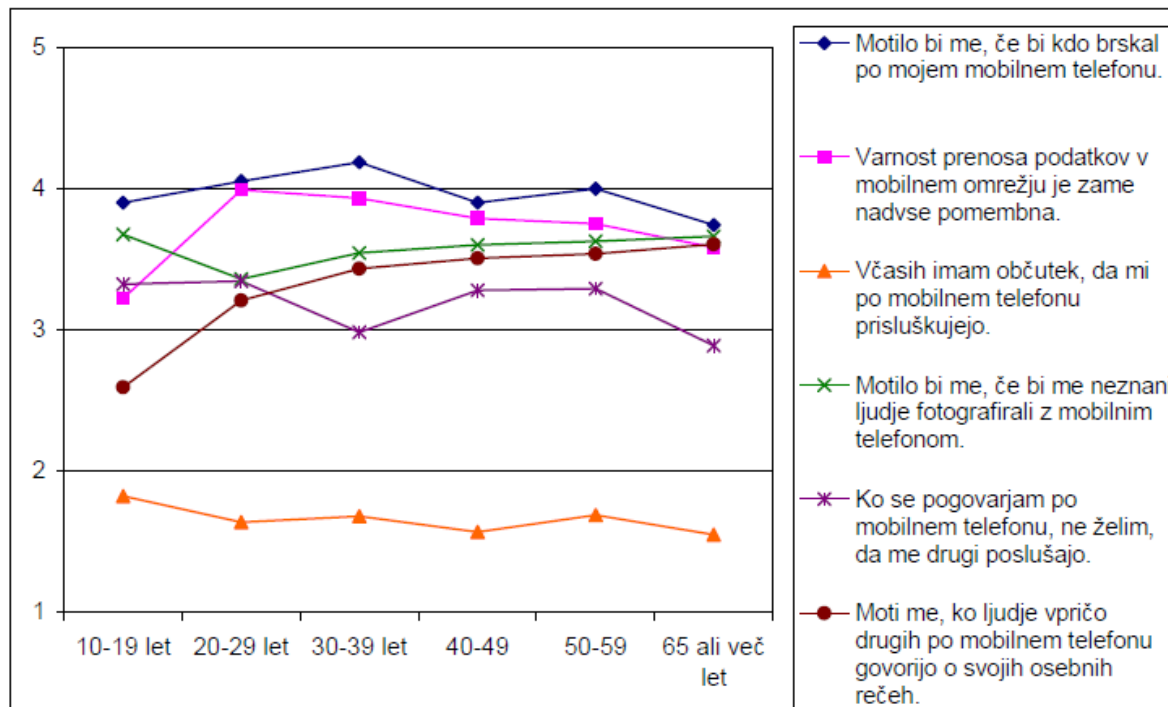
Zasebnost in varnost v mobilnih telefoniji kot jo doživljajo njeni uporabniki, so ugotavljali tudi v okviru Projekta RIS leta 2005. Ugotovili so, da varnost in zasebnost postajata uporabnikom izjemno pomembni, od varnosti prenosa podatkov, prisluškovanja, brskanja po aparatu ipd.

Tabela 4.2: Frekvenčne porazdelitve in povprečne vrednosti stališč o varnosti in zasebnosti pri mobilni telefoniji

	<i>sploh se ne strinjam</i>	<i>se ne strinjam</i>	<i>ni/niti</i>	<i>se strinjam</i>	<i>zelo se strinjam</i>	<i>skupaj</i>	<i>povprečje</i>	<i>n</i>
Motilo bi me, če bi kdo brskal po mojem mobilnem telefonu.	12%	6%	12%	14%	57%	100%	4,0	537
Varnost prenosa podatkov v mobilnem omrežju je zame nadvse pomembna.	15%	10%	14%	15%	46%	100%	3,7	531
Včasih imam občutek, da mi po mobilnem telefonu prisluškujejo.	69%	14%	7%	4%	5%	100%	1,6	533
Motilo bi me, če bi me neznani ljudje fotografirali z mobilnim telefonom.	19%	9%	17%	11%	44%	100%	3,5	532
Ko se pogovarjam po mobilnem telefonu, ne želim, da me drugi poslušajo.	20%	11%	27%	15%	27%	100%	3,2	535
Moti me, ko ljudje vpričo drugih po mobilnem telefonu govorijo o svojih osebnih rečeh.	24%	12%	13%	13%	39%	100%	3,3	552

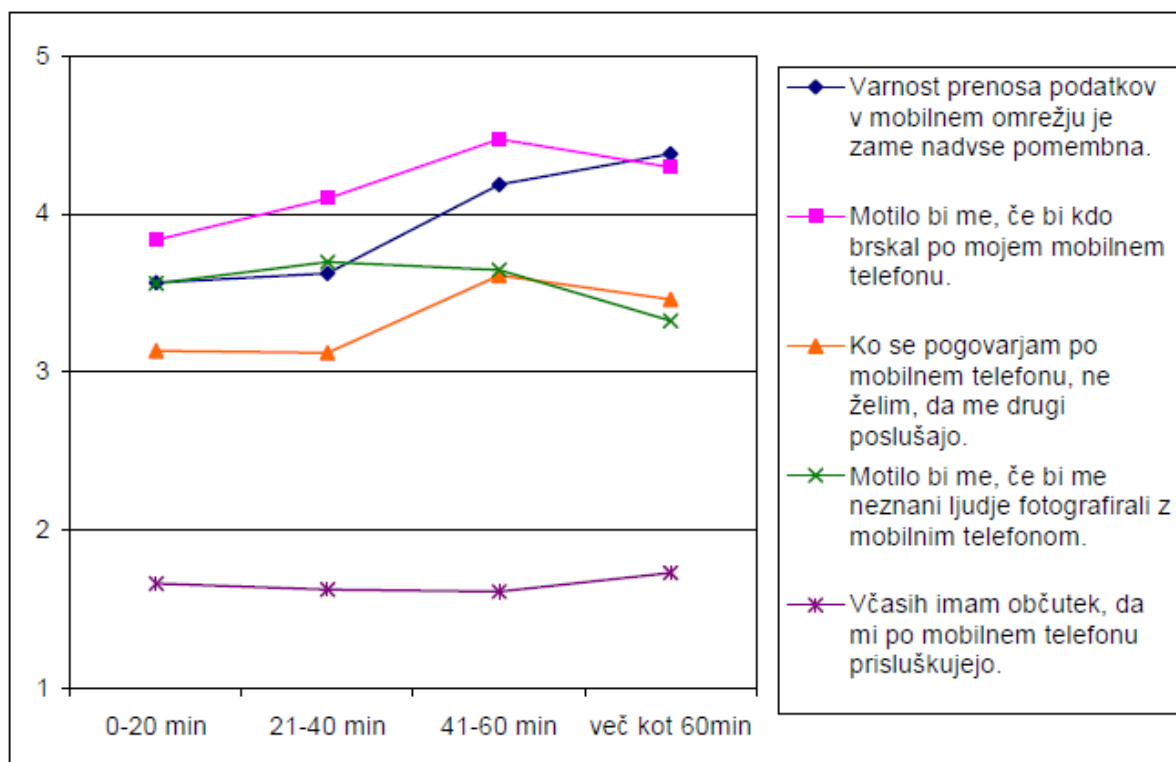
Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

Graf 4.7: Stališča o varnosti in zasebnosti pri mobilni telefoniji glede na starost

Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

Graf 4.8: Stališča o varnosti in zasebnosti pri mobilni telefoniji glede na trajanje pogovorov po mobilnem telefonu v tipičnem delovnem dnevu

Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

V splošnem se uporabniki najbolj strinjajo s trditvijo, da bi jih motilo, če bi kdo brskal po njihovem mobilnem telefonu, najmanj pa se strinjajo s trditvijo, da imajo včasih občutek, da jim po mobilnem telefonu prisluškujejo. Varnost prenosa podatkov je najmanj pomembna uporabnikom v starosti od 10 do 19 let, v starostni skupini 20 do 29 let doseže maksimum, nato pa pada s starostjo.

Vse starostne skupine izražajo zmerno strinjanje z ustrezno trditvijo – povprečne ocene strinjanja se gibljejo med 3 in 4. Uporabniki izražajo dokaj močno ne-strinjanje s trditvijo »Včasih imam občutek, da mi po mobilnem telefonu prisluškujejo«, medtem ko do ostalih dveh trditev izražajo blago strinjanje. Medtem pa se pri preostalih trditvah ne kaže nobene izrazitejša zakonitosti, ki bi povezovala starost s strinjanjem.

Čeprav najintenzivnejši uporabniki (več kot 60 minut dnevno) navajajo, da jim je varnost prenosa podatkov v omrežju najpomembnejša, je splošno vsem uporabnikom, ne glede na intenzivnost uporabe mobilnega aparata, zelo moteče, če bi jim kdo brskal po njihovem mobilnem aparatu.

Uporabniki mobilnih aparatov izražajo močno ne-strinjanje s trditvijo »Včasih imam občutek, da mi po mobilnem telefonu prisluškujejo.« ne glede na intenzivnost uporabe mobilnega aparata. Srednje močno strinjanje pa izražajo s trditvijo, da ne želijo, da jih drugi poslušajo med pogovorom po mobilnem telefonu ter s trditvijo, da bi jih motilo, če bi jih neznani ljudje fotografirali z mobilnim aparatom, ne glede na intenzivnost uporabe mobilnega aparata.

4.7 Pravica do zasebnosti na področju mobilne telefonije v kazenskem pravu

Kazenski zakonik (KZ-1)²⁶ v 137. čl. opredeljuje neupravičeno prisluškovanje in zvočno snemanje kot kaznivo dejanje:

Kdor neupravičeno s posebnimi napravami prisluškuje pogovoru ali izjavi, ki mu ni namenjena, ali jo zvočno snema, ali kdor tak pogovor ali tako izjavo neposredno prenaša tretji osebi ali ji tak posnetek predvaja ali kako drugače omogoči, da se z njim neposredno seznanijo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta. Enako se kaznuje, kdor zvočno snema njemu namenjeno zaupno izjavo drugega brez njegovega soglasja z namenom, da bi tako izjavo zlorabil, ali kdor tako izjavo neposredno prenaša tretji osebi ali ji tak posnetek predvaja ali ji kako drugače omogoči, da se z njim neposredno seznanijo. Če stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic ali poskusi to storiti, se kaznuje z zaporom od treh mesecev do petih let (Kazenski zakonik, 137. čl.).

4.7.1 Kdaj so dopustni posegi v pravico do zasebnosti

Ko gre za področje zasebnosti v mobilni telefoniji se verjetno najbolj kočljivi prav prikriti preiskovalni ukrepi, saj ti najbolj fundamentalno posegajo v našo zasebnost. To so ukrepi, ki

²⁶ Kazenski zakonik (KZ-1), Ur.l. RS, št. 55/2008 in nadaljnji

se v predkazenskem postopku izvajajo na skrivaj in brez vednosti prizadete osebe, ki njihovega izvajanja sproti ne more spremljati in nadzorovati. S prikritimi preiskovalnimi ukrepi se posega v zasebne človekove pravice osumljenca, ki so zavarovane z ustavo in kazenskim pravom. Izvajajo se v predkazenskem postopku, vendar z njimi procesni organi pridejo do dokazov v kazenskem postopku.

Njihove bistvene značilnosti si, da se uporabljajo lahko le subsidiarno – kadar do dokazov postopku ni možno priti z drugimi ukrepi ali bi zbiranje dokazov lahko ogrozilo življenje in zdravje ljudi, izvajajo se lahko le omejen čas, (ko ni več razlogov prenehajo), dovoljeni so le za določena kazniva dejanja, pogoj za njihovo uporabo je verjetnost, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, njihova uporaba je dopustna le, če so bili dovoljeni po predpisanem postopku, ki je formaliziran in strog, če so izvršeni v nasprotju z odredbo ali brez nje, sodišče nanje ne more opreti sodne odločbe.

Prikriti preiskovalni ukrepi se lahko uporabijo za naslednja kazniva dejanja²⁷: vsa kazniva dejanja zoper državno varnost in ustavno ureditev Republike Slovenije s predpisano kaznijo nad 5 let zavora, vsa kazniva dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo s predpisano kaznijo nad 5 let zavora, posamezna posebna kazniva dejanja kot npr. ugrabitev, neupravičena proizvodnja in promet z mamili, omogočanje uživanja mamil, izsiljevanje, neupravičeno sprejemanje in dajanje daril, pranje denarja, tihotapstvo, jemanje podkupnine, dajanje podkupnine, zloraba notranje informacije, prikazovanje, posest, izdelava in posredovanje pornografskega gradiva, hudodelsko združevanje, nedovoljena proizvodnja in promet orožja ali razstrelilnih snovi, povzročitev nevarnosti z jedrskimi snovmi ter vsa kazniva dejanja s predpisano kaznijo nad 8 let zavora ob upoštevanju načela sorazmernosti.

V primeru teh preiskav gre za posege v posameznikove pravice, še posebej v pravico do zasebnosti. Sprašujemo se, kdaj je določen poseg s strani države upravičen. Na kratko v tem smislu poznamo dve konceptiji zasebnosti, to sta lastninski koncept zasebnosti in koncept pričakovane zasebnosti.

²⁷ 150.čl. ZKP

1. Lastninski koncept zasebnosti:

Gre za pristop z vidika dejstva, čigavo je komunikacijsko sredstvo, ki je bilo nadzirano. Vprašanje kršitve se postavi samo v primeru, ko policija pridobi dokaz z motenjem posesti: tak poseg je upravičen samo, kadar so izpolnjeni vsi zakonski pogoji za preiskavo.

Vodilni primer s tega področja je Olmstead proti ZDA (1928). Policisti so prisluškovalno napravo priključili zunaj hiše in vanjo fizično niso vstopili. Vrhovno sodišče ZDA je v tem primeru bolj varovalo prostor kot zasebnost osumljenca ter zavzelo stališče, da nadzorstvo in snemanje s pomočjo tehničnih sredstev ne krši obdolženčevih pravic iz četrtega amandmaja, »vse dokler policija na izvede uradne preiskave in zasega osebe obdolženega ali otipljivih predmetov in dokler fizično dejansko ne vdre v njegovo hišo ali dvorišče z namenom izvesti preiskavo« (Gorkič in Šugman 2007).

2. Koncept pričakovane zasebnosti:

Gre za večinsko sprejeto koncepcijo (Vrhovno sodišče ZDA, Evropsko sodišče za človekove pravice, Ustavno sodišče RS). Tak poseg je upravičen samo, kadar je test pričakovane zasebnosti negativen (to pa je, ko na obe vprašanji odgovorimo z "ne").

Test:

- Subjektivni test: ali je oseba izrazila pričakovanje zasebnosti, torej ali je iz njenega obnašanja razvidno, da je v določeni situaciji pričakovala zasebnost ali ne. Če je odgovor da, se opravi še objektivni del testa.
- Objektivni test: ali je to pričakovanje zasebnosti družbeno upravičeno.

Če je tudi na to odgovor da, potem smo ugotovili, da je v tem določenem primeru šlo za zasebnost. V tem primeru je potrebno ugotoviti, ali so bili izpolnjeni pogoji za zakonit poseg v zasebnost (Gorkič in Šugman 2007).

Ustavno sodišče Republike Slovenije pa je v zvezi s posegi v človekove pravice zavzelo posebno stališče in razvilo tudi t.i. **strogi test sorazmernosti**. Posegi v človekove pravice so dopustni samo v primerih, ko jih dovoljuje Ustava oziroma kadar to zahtevajo pravice drugih ali javna korist, ko torej za poseg obstaja ustavno dopusten cilj (tretji odstavek 15. člena

Ustave). Po ustaljeni ustavnosodni presoji je treba poleg tega vselej oceniti še, ali je ta v skladu z načeli pravne države (2. člen Ustave), in sicer s tistim izmed teh načel, ki prepoveduje prekomerne posege države tudi v primerih, ko se z njimi zasleduje ustavno dopusten cilj (splošno načelo sorazmernosti). Oceno, ali ne gre morda za prekomeren poseg, opravi Ustavno sodišče na podlagi t. i. strogega testa sorazmernosti. Ta test obsega presojo treh vidikov posega: (1) ali je poseg sploh nujen (potreben); (2) ali je ocenjevani poseg primeren za doseg zasledovanega cilja; (3) ali je teža posledic ocenjevanega posega v prizadeto človekovo pravico proporcionalna vrednosti zasledovanega cilja oziroma koristim, ki bodo zaradi posega nastale (načelo sorazmernosti v ožjem pomenu oziroma načelo proporcionalnosti). Šele če poseg prestane vse tri vidike testa, je ustavno dopusten (točka 25 obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-18/02 z dne 24. 10. 2003, Uradni list RS, št. 108/03 in OdlUS XII, 86).

4.8 Pravica do zasebnosti v SMS nagradnih igrah in bluetooth oglaševanju

Sodoben potrošnik najraje čim več stvari opravi na daljavo. Zaradi hitrega načina življenja so nam aktivnosti in posli, ki jih lahko opravimo preko elektronskih komunikacij postali zelo priročni. Na drugi strani pa moramo pri teh aktivnostih ponudniku pogosto sporočiti svoje osebne podatke. Posameznik najpogosteje ne prebira splošnih pogojev in izjav, zato se hitro zgodi, da podpišemo dokument ali se včlanimo v klub, s katerim se morda, če bi ga prebrali, sploh ne bi strinjali. Informacijski pooblaščenec je iz tega razloga izdal posebne smernice²⁸, s katerimi je želele seznaniti potrošnike pri vključevanju v SMS nagradne igre, virusnem marketingu ipd.

4.8.1 SMS klubi in oglaševanje prek mobilnih telefonov

Posameznik se običajno včlani v SMS klub z izpolnitvijo kakega obrazca na spletu, s prijavo na nagradno igro preko spleta ali mobilnega telefona, kupona v kakem časopisu, nakupa mobilnih vsebin (melodije, ozadja, igre, aplikacije) ali s pošiljanjem SMS/MMS sporočila.

²⁸ Informiran potrošnik – komu dajem katere osebne podatke in zakaj, Smernice za potrošnike

Kot član nato na svoj mobilni telefon prejema komercialna SMS/MMS sporočila, ki mu jih običajno pošiljatelj zaračuna.

Posameznik sam posreduje svoje podatke ponudniku. Težava je v tem, da posamezniki pogosto niti ne vejo, kdaj in kako so se včlanili v takšen klub. Včlanitev namreč pogosto poteka tako, da se posameznik preko svojega mobilnega telefona prijavi na nagradno igro, glasuje za najljubši videospot ali naroči kakšno storitev (npr. melodijo, ozadje ali igro za mobilni telefon). Pri tem pa ne opazi drobnega tiska, kjer izrecno piše, da se posameznik s tem včlanjuje v sms klub ali pa, da se strinja s splošnimi pogoji, objavljenimi na drugem mestu (npr. na spletni strani). Posameznik se torej ob prijavi pogosto ne zaveda, da se s tem dejanjem tudi včlanjuje v SMS klub.

Posameznik (potrošnik) mora biti pred sklenitvijo kakršnekoli pogodbe o dobavi blaga ali storitev (kamor spada tudi včlanitev v SMS klube) seznanjen z vsemi določbami pogodbe in splošnih pogojev. V nasprotnem primeru ga takšne določbe ne zavezujejo. Vendar pa potrošniki pogosto ne berejo drobnega tiska in splošnih pogojev in se tako ne zavedajo, kakšno razmerje so pravzaprav sklenili s podpisom pogodbe oz. pošiljanjem sporočila. V drobnem tisku ob oglasu za prijavo na nagradno igro, naročilo storitev za mobilni telefon ipd. namreč običajno piše, da se z naročilom oz. prijavo potrošnik strinja s splošnimi pogoji, ki so objavljeni na določenem mestu (spletni strani ipd.). V takšnem primeru pa ti splošni pogoji potrošnika lahko zavezujejo, saj je imel možnost se seznaniti z njimi še pred podpisom pogodbe oz. še preden je poslal SMS z naročilom.

Ponudnik pa mora pri tem upoštevati določena pravila o sklepanju pogodb na daljavo. Med drugim mora potrošniku še pred sklenitvijo zagotoviti tudi določene podatke o ponudniku, o sami storitvi, ceni storitve in načinu odstopa od pogodbe. Še preden pa potrošnik potrdi članstvo, mu mora podjetje poslati brezplačno SMS sporočilo, kjer navede, da bo s potrditvijo potrošnik pristal na splošne pogoje. Če potrošnik temu pritrdi, je pogodba sklenjena.

Pri tem je pomembno, da oglaševanje storitev (npr. melodij za mobilnike) ne sme zavajati potrošnika, splošni pogoji in pogodbeni določila pa potrošnika zavezujejo le, če je z njimi vnaprej v celoti seznanjen in če so mu jasni in razumljivi.

4.8.2 Bluetooth oglaševanje

Bluetooth oglaševanje je oglaševanje preko t.i. bluetooth naprav. Na določenih lokacijah (npr. v trgovskem centru, na letališču ...) so postavljene bluetooth naprave. Ko se posameznik približa eni od teh naprav, prejme, v primeru, da ima na mobilnem telefonu vklopljen bluetooth, vprašanje, ali se strinja s tem, da sprejme določeno vsebino. Če to potrdi, prejme oglas, melodijo ipd. Pri bluetooth oglaševanju mora biti posameznik pozoren predvsem na to, ali se s tem, ko potrdi prejem določene vsebine, tudi strinja z obdelavo njegovih osebnih podatkov, ki jih morda oglaševalec na tak način pridobi. Seveda drugače kot s posameznikovim soglasjem oglaševalec ne sme pridobiti njegovih osebnih podatkov v takšnem načinu oglaševanja.

4.9 Pravica do zasebnosti na delovnem mestu

Pri zasebnosti komunikacije na delovnem mestu nujno prihaja tudi do konflikta pravic delodajalca. Delodajalec ima pravico do nadzora nad uporabo službenih sredstev (službenih telefonov) in ravnanjem zaposlenih. Jasno je, da delodajalec želi odkriti in preprečiti morebitne disciplinske prekrške zaposlenih, predvsem pa želi imeti nadzor nad spoštovanjem konkurenčne prepovedi s strani zaposlenih ter zlorabo službene opreme v zasebne namene. Delodajalca zanima koliko so sredstva podjetja izkoriščena v službene in koliko v zasebne namene. Njegov interes na tej točki neizogibno trči ob interese in pravice zaposlenega. Pravica do zasebnosti in pravica delodajalca, ki ima kot lastnik komunikacijske opreme pravico do izvrševanja lastninske pravice nad svojimi sredstvi in pravico, da nadzira, ali je ta oprema uporabljena skladno z namenom, za katerega je bila zaposlenemu dana v uporabo.

Ustava RS v 37. členu določa, da samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi odločbe sodišča za določen čas ne upošteva varstvo tajnosti pisem in drugih občil in nedotakljivost človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo, ali potek kazenskega postopka ali za varnost države. Pri varovanju premoženja delodajalca upoštevati tudi pravico do zasebnosti, zato se varovanja premoženja delodajalca ne more izvajati na način, ki bi posamezniku na delovnem mestu povsem odvzel pravico do zasebnosti. Po drugi strani pa pretirano opravičevanje

pravice do zasebnosti ne more privedi do položaja, ko bi se s tem povsem izključila tudi pravica do varovanja premoženja delodajalca. Navsezadnje gre za dve ustavni pravici (35. člen (in dalje) Ustave RS – pravica do zasebnosti; 67. člen Ustave RS – lastnina).

V Evropi je to področje obravnavano drugače kot v Združenih državah Amerike. Tam velja, da delodajalci lahko pregledujejo elektronska sporočila zaposlenih, ne da bi jih prej obvestili, vendar le, če ti uporabljajo elektronske predale podjetja. Prav tako lahko z namenom preverjanja kakovosti dela poslušajo telefonske pogovore, ki potekajo po službenih telefonih, a le dokler je pogovor služben. Brž ko delodajalec spozna, da gre za zasebni pogovor, mora prekiniti prisluškovanje. Da ne bi po nepotrebnem prihajalo do mejnih situacij, ko ni več jasno, kaj je prav in kaj ne, pravniki priporočajo podjetjem, naj odgovorni uvedejo telefon, s katerega se opravljajo nujni osebni klici, oziroma naj zaposleni uporabljajo osebne mobilne telefone.

Informacijska pooblaščenka pravi, da delodajalec nima pravice gledati v zasebno elektronsko pošto ali nadzirati uporabo službenega telefona, kadar ima delavec pravico do njegove uporabe tudi za zasebne namene, prav tako nima pravice do sledenja službenih avtomobilov s pomočjo GPS, kadar se avtomobili uporabljajo tudi zasebno.

Pri službenih telefonih se največkrat pojavlja problem ravno glede prekoračene uporabe telefona. V zvezi s tem delodajalec ne sme kar prosto, preko t. i. razčlenjenega računa, preverjati, koga je zaposleni klical, pač pa mora dati zaposlenemu možnost pojasniti, koliko je bilo službenih in koliko zasebnih klicev, predvsem pa pred tem povedati, kakšen limit porabe ima delavec na konkretni telefonski številki. Najčistejša rešitev v takšnih primerih je, da delodajalec določi vsoto, do katere lahko zaposleni telefonira (enako velja pri zaposlenih, ki uporabljajo službeni mobilni telefon tudi za zasebno uporabo), presežek pa plača zaposleni, razen, če se delodajalec ne strinja z delavčevo obrazložitvijo povečanega obsega klicev za službene namene.

Po mnenju Informacijskega pooblaščenca delodajalec kot naročnik službene telefonske številke zaradi kontrole obračuna storitev na podlagi 91. člena ZEKom lahko pridobiva in preverja tako imenovane razčlenjene račune. Ker je pridobivanje in uporaba osnovne stopnje

razčlenjenega računa določena v zakonu, delodajalec za pridobivanje osnovne razčlenitve računa ter za nadaljnjo uporabo le tega za namene kontrole in obračunavanja stroškov telefonije, **ne potrebuje privolitve** delavca.

Za namene kontrole obračuna storitev lahko delodajalec v primeru, da zaposleni prekorači predhodno določeno mesečno omejitev stroškov za telefonijo, s katero mora biti zaposleni seveda **predhodno seznanjen**, pridobi tudi višjo stopnjo razčlenjenega računa. Višja stopnja razčlenjenega računa za posamezen zaračunan klic praviloma vsebuje sledeče podatke: datum in čas vzpostavitve posameznega klica, trajanje posameznega klica, telefonsko številko klicanega ali klicočega ter plačilo za storitev. Takšno razčlenitev lahko delodajalec praviloma pridobi le v primeru, ko so bili uporabniki službenih telefonov predhodno seznanjeni s pogoji za uporabo službenih telefonov oz. z mesečnim zneskom, ki ga ne smejo preseči. Pri tem je potrebno zaradi varovanja komunikacijske zasebnosti uporabniku, ki je prekoračil določeni limit, dati možnost, da se odloči o tem, ali bo delodajalcu plačal prekoračeni znesek, ali pa bo delodajalec za namene ugotavljanja upravičenosti prekoračitve določenega zneska pridobil zgoraj opisano višjo stopnjo razčlenjenega računa. Pooblaščenec v zvezi z uporabo podatkov iz razčlenjenega računa še opozarja, da lahko delodajalec podatke iz razčlenjenega računa uporablja **izključno za namene kontrole obračuna storitev**, ne sme pa teh podatkov uporabljati za to, da bi ugotavljal, s katerimi telefonskimi številkami je komuniciral posamezni uporabnik.

Poglavju o zasebnosti na delovnem mestu zaključujem z mislijo dr. Mira Cerarja, ki pravi:

Za pravo, ki uveljavlja demokracijo, pravno državo in človekove pravice mora biti seveda samoumevno, da ne dopušča popolnega (totalnega) nadzora delodajalca nad delavci. Toda delodajalec lahko kot praviloma "močnejša stranka" v praksi vedno uveljavi več nadzora nad delavci, kot bi ga po naravi stvari smel, zato nas lahko poleg nadzornih organov in sodišč pred tovrstnimi "totalitarnimi" težnjami po nadzoru ubrani predvsem splošno uveljavljena (pravna) zavest o nujnosti spoštovanja pravice do zasebnosti (Cerar 2006).

5 SODNO VARSTVO PRAVIC V TELEFONIJI: PRIMERI SODNE PRAKSE

5.1 Slovenija

5.1.1 Sodbe slovenskih sodišč

Za poseg v zasebnost se torej zahteva zakonska podlaga in sodna odredba. Takšno je tudi stališče Ustavnega sodišča v sodbi **Up-106/05** (odločba Ustavnega sodišča RS, št. Up-106/05, Uradni list RS, št. 100/2008), kjer je sodišče poudarilo stališče, da je komunikacijsko zasebnost potrebno razlagati širše:

*Področje varstva komunikacijske zasebnosti se razširja na pisma in druga občila (npr. telefon, telefaks, računalnik) ter obsega posredovanje pisnih, zvočnih ali slikovnih sporočil oziroma drugih sporočil s subjektivno sporočilno vrednostjo. Pri uporabi telefona naj pravnega varstva ne bi zaslužila zgolj vsebina pogovora, ampak tudi drugi podatki, povezani s telefonskim pogovorom.« V primeru je šlo za preiskavo zakonito zaseženega mobilnega telefona in SIM kartice v kazenskem postopku brez odredbe sodišča. Sodišče je ocenilo, da » je treba predmet varstva komunikacijske zasebnosti razlagati širše, tako da ta vključuje tudi tiste podatke o telefonskih klicih, ki so sestavni del komunikacije. Podatke, ki so razvidni iz izpisa telefonskega spomina, je treba glede na njihovo naravo obravnavati kot sestavni del komunikacijske zasebnosti. Zato pomenita pridobitev podatkov o zadnjih opravljenih in zadnjih neodgovorjenih klicih ter vpogled v vsebino sporočila SMS vpogled v vsebino in okoliščine komunikacije ter s tem poseg v pravico iz prvega odstavka 37. člena Ustave.« Ustavno sodišče je razsodilo, da »po drugem odstavku 37. člena Ustave poseg v svobodo komuniciranja **ni dovoljen brez predhodnega dovoljenja sodišča**. Stališče, da sme policija v predkazenskem postopku pridobiti podatke, ki sodijo v ustavno varovano komunikacijsko zasebnost, brez sodne odločbe, ne izpolnjuje pogojev iz drugega odstavka 37. člena Ustave (Ustavno sodišče RS 2011c).*

Standarde za posege v zasebnost je Ustavno sodišče postavilo tudi v odločbi **Up-472/02** iz oktobra 2004 (odločba Ustavnega sodišča RS, št. Up-472/02, Uradni list RS, št. 114/2004). Šlo je za odločanje v primeru snemanja pogovora s strani zasebnika in uporabi tega posnetka

v poznejšem civilnem sodnem postopku. Sodišče je glede varstva pravice do komunikacijske zasebnosti ocenilo:

Varstvo zajema možnost, da se človek v komunikaciji po lastni presoji odzove na najustreznejši način in se prilagodi vsakokratnemu naslovniku. K tej temeljni pravici sodi tudi to, da se človek sam odloči o tem, kdo bo slišal vsebino komunikacije - le sogovornik, določena zaključena skupina ljudi ali javnost. Odločitev o sebi in o svoji besedi zajema torej tudi določitev kroga oseb, ki naj slišijo vsebino pogovora. Svojo vsebino najde ta pravica v upravičenju vsakega človeka o tem, ali bo njegov glas posnet in s tem preko nosilca zvoka morda posredovan tretjim osebam, s čimer se beseda in glas od njega ločita in osamosvojita. Zapis daje oblast nad tujo osebo, tujo osebno dobrino, ker omogoča ponovitev in tako posega v izključno pravico osebe, da razpolaga s tem, kar je govorila, da sama odloča, kdo naj to sliši ali kdo lahko to sliši (Ustavno sodišče RS 2011a).

Sodišče je razsodilo, da je:

poseg v pravico do zasebnosti pod določenimi pogoji dopusten, vendar bi morale v pravnem postopku za izvedbo dokaza, pridobljenega s kršitvijo pravice do zasebnosti, obstajati posebej utemeljene okoliščine. Izvedba takšnega dokaza bi morala imeti poseben pomen za izvrševanje neke pravice, ki jo varuje Ustava. V takšnem primeru mora sodišče upoštevati načelo sorazmernosti in skrbno presoditi, kateri pravici je treba dati prednost (Ustavno sodišče RS 2011a).

5.1.2 Afera bulmastifi

V Sloveniji se je pred dobrim letom dni zgodila tragedija, ko so v Ljubljani trije bulmastifi do smrti napadli svojega lastnika, znanega zdravnika dr. Baričeviča. Dogodek, ki so ga mediji poimenovali »Afera bulmastifi«, je odmeval tudi z vidika zasebnosti pri mobilni telefoniji, predvsem iz dveh vidikov.

V aprilu 2011 se je namreč iztekel 14-mesečni zakonski rok, do katerega so bili mobilni operaterji dolžni hraniti podatke o opravljenih telefonskih klicih v njihovem omrežju na dan smrti dr. Baričeviča. Posebna skupina državnih tožilcev je na sodišče naslovila prošnjo za pridobitev izpiska telefonskih pogovorov odvetnika Senice, da bi preverili trditev dveh prič,

ki naj bi odvetnika na usodni dan 2. februarja 2010 videli na kraju smrti Baričeviča, poleg Senice pa tudi zoper še eno osebo, domnevno novinarka Lomovška.

S strani medijev je bil zlasti na odvetnika Senico močan pritisk o razkritju njegovih telefonskih klicev tistega dne, s strani poslancev pa tudi o predložitvi vzorca krvi. Senica je vse dvome o tem, kje se je zadrževal na sporni dan, želel odvreči s tem, da je javno dovolil pridobitev izpisov vseh njegovih telefonskih zvez na ta dan. V sporočilu za javnost je zatrdil, da je na vrhovno državno tožilstvo, sodišče in na preiskovalnega sodnika naslovil poziv za zavarovanje dokazov oziroma predlagal začasno odredbo, in sicer da javno daje vsem institucijam soglasje, da pridobijo izpise vseh njegovih telefonskih zvez na dan smrti dr. Baričeviča. To pomeni, da je pristojnim institucijam javno dovolil, da pregledajo vse njegove telefonske klice, vsa SMS-sporočila in vse podatke baznih postaj, s katerimi lahko natančno določijo, kje se je zadrževal. Ugotovitve pregleda telefonskih pogovorov še niso znane.

V zvezi z Afero bulmastifi pa v javnosti trenutno odmeva še en primer posega v pravico do zasebnosti pri mobilni telefoniji. Na ljubljanskem okrajnem sodišču poteka obravnava zoper nekdanjega komandirja policijske postaje Vič, ki naj bi podrejenim nezakonito pregledoval po mobilnem telefonu, saj je bila očitno njegova naloga po navodilu nadrejenih odkriti, kdo je dal v javnost fotografije zdravnikovega trupla. Nekdanjega viškega komandirja je ovadila njegova podrejena, ki trdi, da jo je poklical v pisarno in začel brskati po njenem telefonu. To mu je dovolila, ker jo je bilo strah nadrejenega, saj naj bi šlo za maščevalnega človeka. Ker so bile v telefonu tudi osebne, kočljive fotografije, je ob tem občutila strah in ponižanje. Zato se je odločila, da ga bo ovadila zaradi šikaniranja, za to dejanje pa mu grozi dveletna zaporna kazen. V zadevi še ni razsojeno (RTVSLO 2011).

5.2 Sodbe evropskega sodišča za človekove pravice

Izčrpno interpretacijo pojma »zasebno življenje, dom in dopisovanje« v zvezi s komunikacijsko zasebnostjo je Evropsko sodišče za človekove pravice zavzelo v zadevi **Niemetz proti Nemčiji (1992)**. Primer je opisan v Praktikum za kazensko procesno pravo. Sodišče je ugotovilo, da so državni organi tožene draže izvedli nedopustno policijsko preiskavo odvetniške pisarne pritožnika. Po mnenju sodišča poseg ni ustrezal pogoju nujnosti v družbi, saj je bil nesorazmeren glede na preiskavo. Opozorilo je, da bi vsakršna poklicna ali poslovna dejavnost lahko do večje ali manjše stopnje vključevala zadeve, ki so zaupne, preiskava odvetnikovih prostorov predstavlja tudi vdor v odvetnikovo molčečnost. Izhajati je potrebno iz spoznanja, da mora spoštovanje zasebnega življenja zajeti do določene stopnje pravico do ustanavljanja in razvijanja odnosov z drugimi ljudmi. Pogosto pri tem prihaja do prekrivanja zasebnega in poslovnega življenja, pri čemer pa ni mogoče ugibati, v kakšnem svojstvu nekdo deluje v določenem trenutku. Opozorilo je tudi, da preiskovanju izključno poslovne dejavnosti ni mogoče priznati opiranja na dejstvo, da je to podlaga za izključitev uporabe 8. člena glede pojma »privatno življenje«. Sodišče je zato štelo za vmešavanje v zasebno življenje prisluškovanje domačim in službenim telefonskim linijam.

Sodišče je tudi v kasnejših sodbah poudarilo, da pojem »zasebno življenje« (angl. »private life«) in »dopisovanje« (angl. »correspondence«) pokrivata tako zasebne kot službene telefonske linije. Pri tem ni razlike, ali gre za klic na telefonsko linijo ali za klic s take telefonske linije. Sodišče je poudarilo, da je potrebna širša razlaga obeh izrazov. Ni torej pomembna lastnina ali pripadnost določenega telekomunikacijskega sredstva. Sodišče je s tem zavrnilo lastninski in teritorialni koncept varovanja zasebnosti in uveljavilo koncept utemeljenega pričakovanja zasebnosti. Načelo teritorialne pripadnosti komunikacijskega sredstva bi lahko namreč predstavljalo veliko oviro glede na razvoj mobilnih telekomunikacij (Zalar 2000).

Pričakovanje zasebnosti, pa čeprav na službenih telekomunikacijah, mora biti utemeljeno. V zvezi s tem je izredno pomembna sodba Evropskega **sodišča Halford proti Združenemu kraljestvu (1997)**, ki je pravzaprav evropski odgovor na ameriški primer Katz proti ZDA. Ga. Halford je bila uslužbenka policije. Proti svojemu delodajalcu je sprožila postopek zaradi

spolne diskriminacije na delovnem mestu. Halfordova, ki je imela v svoji pisarni dva telefona, od tega je bil eden namenjen zasebnim klicem, je kasneje ugotovila, da je njen delodajalec nadzoroval telefonske klice iz njenega službenega telefona in sicer z namenom, da bi zbrali gradivo za svojo obrambo v postopku zaradi diskriminacije. Glede uporabe telefonov ni bilo nobenih omejitev, nadrejeni ji je dal tudi izrecno dovolilo, da se o sodnem postopku lahko pogovarja tudi med službenim časom. Vse klice je plačevala policija. S prisluškovanjem brez sodnega naloga so pridobili informacije, ki so jih uporabili v postopku. Vlada je menila, da Halfordova ni mogla razumno pričakovati zasebnosti teh klicev, saj naj bi delodajalec imel možnost brez vnaprejšnjega opozorila nadzorovati klice preko aparatov, ki jih je sam zagotavljal (Gorkič in Šugman 2007).

Primer je prišel tudi na Evropsko sodišče za človekove pravice, ki je razsodilo, da je prišlo do kršitve 8. Člena Evropske konvencije o človekovih pravicah. Nihče ni Halfordove opozoril, da so njeni klici lahko nadzorovani, zato je imela »razumno pričakovanje zasebnosti takih klicev«. Drugi razlogi za pričakovanje zasebnosti po navedbi sodišča so še: samo ona je uporabljala pisarno; eden od telefonov izrecno namenjen le zasebnim klicem, imela je izrecno dovolilo nadrejenega. Država se je branila, da so službeni telefoni njena last in da torej lahko nadzira svojo lastnino (lastninska koncepcija). Sodišče se ni strinjalo in je uporabilo doktrino **»razumno pričakovanje zasebnosti«**. Razlogovanje sodišča je tu torej identično tistemu iz primera Katz v. US, s katerim je bila uvedena doktrina "pričakovane zasebnosti", po kateri je posameznikova zasebnost varovana povsod, kjer jo lahko upravičeno pričakuje (Gorkič in Šugman 2007).

Sodišče je tudi registrirane klice telefonskih števil uvrstilo v pravno zavarovano področje, ki ga ureja 8. člen Konvencije o človekovih pravicah. James Malone, državljani Združenega kraljestva, je bil trgovec s starinami v Surrey. Marca 1977 so ga obtožili za kazniva dejanja, ki so se nanašala na nepošteno trgovanje z ukradenim blagom, vendar je bil na koncu oproščen. Med sojenjem se je izkazalo, da so prisluškovali njegovim telefonskim pogovorom. Oktobra 1978 je sprožil civilni postopek proti policijskemu pooblaščenca mesta London, v katerem je želel doseči odločitev, da je bilo vsakršno prisluškovanje njegovim telefonskim pogovorom brez njegovega pristanka nezakonito ne glede na izdano odredbo državnega sekretarja za notranje zadeve. Poudaril je svoje prepričanje, da je policija preiskovala njegova

pisma in pisma njegove žene, prisluškovala telefonski liniji in z napravo beležila vse na telefonu odvrteno številke. V zadevi **Malone proti Združenemu kraljestvu (1984)** je sodišče ugotovilo, da lahko ponudnik telefonskih storitev načeloma zakonito pridobi podatke, ki jih beleži register klicanih števil. Uporablja jih pri preverjanju zaračunavanja telefonskih pogovorov naročnikom ali pri reševanju pritožb in preiskovanju možnih zlorab storitev.

Beleženje se že po sami naravi razlikuje od prestrezanja telefonskih komunikacij. Vendar pa sodišče ne sprejema sklepa, da uporaba podatkov, ki so na tak način pridobljeni v kakršnikoli okoliščinah in za kakršnikoli namen, ne more sprožiti vprašanja po 8. členu konvencije. Posnetki registriranih klicev vsebujejo podatke, posebej glede klicanih števil, ki so integralni element komuniciranja preko telefona. Posledično odstop teh podatkov policiji brez pravne urejenosti ali soglasja naročnika po mnenju sodišča pomeni vmešavanje v pravico, zajamčeno v 8. členu (Gorkič in Šugman 2007).

Zalar v članku o sodbah evropskega sodišča navaja, da sodna praksa priznava močnejši interes nacionalnih oblasti v zadevah državne varnosti kot v drugih primerih vmešavanja v posameznikovo telekomunikacijsko zasebnost. Pri tehtanju med posameznikovim in splošnim interesom se s tem pristaja na tako imenovani »raison d' etat«. Visoka mera pragmatizma in obzirnosti do formalnega državnega nadzorstva se s takim pristopom zelo približuje tezi, da so posameznikove pravice le sredstvo družbene regulacije, ker so priznane le tiste, ki služijo strateškimi političnim ciljem.

5.3 Združene države Amerike

5.3.1 Katz proti Združenim državam Amerike (1967)

Katz proti ZDA je verjetno ena najpomembnejših odločb Vrhovnega sodišča ZDA²⁹ na področju varstva zasebnosti.

Charles Katz je bil obsojen nedovoljenega sporočanja informacij o igrah na srečo po telefonu. Obtožba je temeljila na zvočnem posnetku, pridobljenem na podlagi prisluškovanja v javni telefonski govornici, pri čemer je bila prisluškovalna naprava nameščena na zunanji strani govornice. Na podlagi teh posnetkov je bil Katz obsojen. Obramba je temeljila na dejstvu, da je šlo za kršenje njegovih ustavnih pravic (pravice do zasebnosti), nasprotna stran pa na dejstvu, da ni bilo fizičnega vdora v telefonsko govornico. V procesu sta se pojavljali dve vprašanji:

- Ali je pravica do zasebnosti razširjena tudi na telefonsko govornico in druga javna območja?
- Ali je za obstoj kršitve nujen fizičen vdor na območje?

Sodišče je v tem primeru prvič ločilo pravico do zasebnosti od lastninske pravice. Čeprav je nasprotna stran trdila, da telefonska govornica sestoji iz stekla, zaradi česar je bilo moč obtoženega videti kakor da bi stal zunaj, je sodišče odločilo, da je v tem primeru sporno 'nepovabljeno uho' in ne 'nepovabljeno oko'. Sodišče je v odločitvi poudarilo, da obtoženi s tem, ko je »zasedel telefonsko govornico, za seboj zaprl vrata in plačal klic, upravičeno predvideva, da besede, ki jih izgovori v telefonsko slušalko, ne bodo posredovane ostalemu svetu.«

Razvila se je ena pomembna »Doktrina Katz« oz. **doktrina pričakovane zasebnosti** (expectation of privacy), po kateri zasebnost ni varovana samo na teritoriju stanovanja posameznega državljana, ampak je varovana tudi v vseh situacijah, na primer v javni telefonski govornici ali hotelski sobi itd., v katerih ta zasebnost teritorialno in navzven ni manifestno izpričana z lastninsko ali posestno pravico prizadetega posameznika. Bistvo te doktrine je torej, da zasebnost nosi vsak s seboj (Gorkič in Šugman 2007).

²⁹ 389 U.S. 347 (1967)

5.3.2 Primer Apple

Britanska varnostna raziskovalca Pete Warden in Alasdair Allan, sta odkrila ter v aprilu 2011 javno objavila, da Applov telefon iPhone in tablični računalnik iPad hranita podrobno zgodovino o lokaciji uporabnika (koordinatne položaje s časovnim zapisom) v nezaščiteni datoteki tako na napravi sami kot na računalniku, s katerim se naprava sinhronizira. Raziskovalca sta javnosti ponudila tudi aplikacijo iPhoneTracker, s pomočjo katere lahko kot iPhone uporabnik na OS X računalniku enostavno dostopa do zemljevida svoje lokacijske zgodovine. Informacijska pooblaščenka je na spletni strani dne 4.5.2011 zapisala:

Informacijski pooblaščenec poudarja, da omenjeni primer znova dokazuje, da morajo podjetja od samega začetka zagotavljati, da so osebni podatki njihovih uporabnikov in potrošnikov dobro varovani. Spoštovanje koncepta vgrajene zasebnosti (»privacy by design« ter »privacy by default«) je za to ključno. Koncept vgrajene zasebnosti temelji na proaktivnem delovanju, na izogibanju težavam, ne pa reaktivnemu odpravljanju posledic. Potencialne težave z vidika varstva osebnih podatkov in zasebnosti naj bi podjetja predvidela vnaprej in dizajn sistema prilagodila na način, ki zmanjšuje tveganja za zlorabe, namesto da bi čakala, da se ta tveganja uresničijo. Skrb za zasebnost naj bi bila tako vgrajena v sam dizajn in arhitekturo informacijskih rešitev in storitev, ne pa naknadno – zgolj v primerih incidentov – dodana. Poleg tega je bistveno, da podjetja svojim uporabnikom in potrošnikom jasno razkrijejo, katere njihove podatke zbirajo in shranjujejo ter za kakšen namen. Čeprav podjetje morda zbira podatke popolnoma zakonito, mora posamezniku vseeno ponuditi možnost, da zavrne obdelavo njegovih osebnih podatkov. Podjetja se morajo tudi zavedati, da kadar nimajo pravnega interesa, lahko osebne podatke zbirajo izključno na podlagi jasne privolitve posameznika (Informacijski pooblaščenec 2011c).

Informacijska pooblaščenka je na koncu zapisala še, da primer dokazuje, da morajo podjetja od samega začetka zagotavljati, da so osebni podatki njihovih uporabnikov in potrošnikov dobro varovani. Poleg tega je bistveno, da podjetja svojim uporabnikom in potrošnikom jasno razkrijejo, katere njihove podatke zbirajo in shranjujejo ter za kakšen namen.

6 ZAKLJUČEK

Države zagotavljajo varstvo pravice do zasebnosti že v svojih Ustavah. Menim, da je v Sloveniji pravica do zasebnosti dobro zavarovana s strani pravnih aktov, varuhinje človekovih pravic ter informacijske pooblaščenke.

V zaključku diplomske naloge lahko ugotovim, da sta potrjeni obe hipotezi. Pravica do zasebnosti je pri uporabi mobilnih telefonov zadostno regulirana in pravno varovana. Imamo namreč veliko pravnih predpisov, ki regulirajo to področje. Z vključitvijo v Evropsko unijo smo dolžni upoštevati tudi evropske regulative in smernice, ter jih prenesti v svoj pravni red. Imamo tako predpise, ki varujejo našo pravico do komuniciranja, pravico do zasebnosti ter varstvo osebnih podatkov. Na drugi strani predpisi določajo tudi ostre pogoje, ki morajo biti izpolnjeni in utemeljeni, ter načelo sorazmernosti, da se lahko posega v te naše pravice. S predstavitvijo pravnih predpisov sem tako potrdil tezo, da je področje zadostno regulirano. Vendar pa nobena pravna norma ne dosega svojega učinka, če hkrati ni tudi sočasno nadzorovana in sankcionirana. Kršitve in sankcije teh norm sem predstavil preko vodilnih sodnih primerov iz ameriške, evropske in slovenske prakse, dotaknil pa sem se tudi nekaterih aktualnih oziroma medijsko odmevnejših primerov.

Predvsem na podlagi raziskave Univerze v Portsmouthu, lahko potrdim tudi drugo hipotezo, da se pozameznik pri uporabi mobilnega telefona zaveda svoje pravice do zasebnosti. Posameznik ima torej na voljo ustrezna pravna varstva, res pa je, da so ti postopki po večini zelo dolgotrajni in absolutno predolgi, s čimer pa zahajam že na drugo področje in se oddaljujem od namena svoje naloge. Na splošno torej lahko ugotovim, da je problematika, ki se je dotikam v nalogi, tako *de iure* kot *de facto* ustrezno pokrita.

Pravica do zasebnosti kot ena najstarejših in temeljnih pravic v povezavi z mobilno telefonijo trešči v tehnološko izjemno napreden sistem. Področje mobilne telefonije je področje z izrazito hitrim tehnološkim napredkom. Zato je bistvenega pomena, da so ustrezni zakonodajni organi ves čas fleksibilni in se hitro ter pravočasno odzivajo na tehnološki napredek telefonije ter morebitnih posegov v zasebnost, ki jih ta s seboj prinaša. Pomanjkanje pravne regulacije in ustreznega varstva bi pomenilo pravno praznino, ki bi omogočila državi ali drugim subjektom neupravičen nadzor nad našimi osebnimi podatki ter poseg v našo zasebnost. S tega vidika sam vidim problem predvsem v tem, da proizvajalci mobilne

telefonije zaradi velike konkurenčnosti in tekmovalnosti na tržišču zelo dolgo skrivajo novosti, ki jih prinašajo nove generacije mobilnikov. Prav tako se njihove pomanjkljivosti odkrivajo šele s samo uporabo. Zato je pričakovati, da bo vselej prihajalo najprej do zlorab na tem področju in šele nato do ustrezne pravne regulacije.

Čeprav je postopek dostopa in hrambe podatkov izrecno določen ter so za kršitve teh določb določene tudi kazenske sankcije, se vseeno postavlja vprašanje »*Quis custodiet ipsos custodes?*« oziroma »Kdo nadzoruje nadzornike?«. V mislih imam predvsem mobilne operaterje. V današnji informacijski družbi in poplavi podatkov včasih ne moremo vedeti, kdo vse pregleduje naše podatke. Ali mobilni operaterji pri svojem delu lahko nenadzorovano pregledujejo naše klice in sporočila? Četudi zakon predvideva inšpekcijski nadzor in predpisuje sankcije, je vseeno mogoče dvomiti v popolno spoštovanje predpisov s strani mobilnih operaterjev, zlasti na podlagi izkušenj drugih organov (npr. neupravičen vpogled v osebne dohodke znanih Slovencev, ki so si ga pred časom privoščili zaposleni na Davčni upravi). Nenazadnje je tudi precej resničen pregovor »priložnost naredi tatu«.

Tudi v zvezi s posameznikovim dojetjem zasebnosti pri pogovorih lahko zaključim, da je hipoteza pravilna. Posameznik se pri uporabi mobilnega telefona zaveda svoje pravice do zasebnosti. Z raziskavo Univerze v Portsmouthu smo potrdili, da se posameznik zelo zaveda prisotnosti drugih klicajočih v prostoru ter si celo zelo dobro zapomni vsebino pogovora, čeprav ob vsem tem namerno želi dajati vtis, da je za pogovor popolnoma brezbrizen. Na drugi strani sicer uporabniki telefonov pričakujejo, da se okolica ne bo brigala za njihove pogovore, čeprav gre pri tem za nekoliko utopične ideje, saj je človek že po naravi radovedno bitje. Bistveno je, da živimo v okolju informacijske družbe, kjer je uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij ključnega pomena in vpliva na stanje družbe in posameznika. S porastom te tehnologije pa se vse bolj zavedamo tudi pretoka informacij, ki jih posredujemo bodisi mobilnemu operaterju kot prometne podatke bodisi okolici ob pogovoru. Iz raziskave RIS, slik in prilog je razvidno, da uporaba mobilne telefonije še vedno strmo narašča, poleg tega pa se tudi posameznik vse bolj zaveda svoje pravice do zasebnosti. Zavedajo se, da lahko tudi sami pripomorejo k večjemu varstvu te svoje pravice, zlasti s tem, da se umaknejo v drug prostor, prilagodijo jakost ali temo pogovora. Ni videti, da bi bili posamezniki pretirano zaskrbljenosti glede zasebnosti tam, kjer je ta pričakovana in utemeljena. Govorim zlasti o

domovih, avtomobilih, hotelskih sobah itd. Zato ugotavljam, da je pravica do zasebnosti dovolj spoštovana na teh področjih in se vanjo nihče ne vtika, v kolikor za to nima ustrezne zakonske podlage. Velja poudariti, da je v prvi vrsti prav posameznik sam tisti, ki lahko najbolj poskrbi za svojo zasebnost pri telefoniranju, kar sem sicer že pojasnil – vsak mora primerno poskrbeti za varovanje in uresničevanje te pravice, toliko bolj ob hitrem in naprednem razvoju tehnologije ter naraščajočim številom njenih uporabnikov.

Naša družba je informacijska družba: mobilni telefoni, internet in sistemi za hitro digitalno zagotavljanje podatkov, ki povezujejo nekoč ločene svetove telekomunikacije ter radijskega in televizijskega razširjanja vsebin, so povzročili informacijsko revolucijo doma, v šoli, službi in družbi. Zdaj lahko komuniciramo kadar koli, kjer koli in kamor koli. Če so bili pred še pred časom videoklici in navigacijske naprave na mobilnih telefonih zgolj fantazija, je danes težko dobiti telefon, ki teh funkcij ne bi omogočal. Pokritost omrežja je skoraj popolna, kjerkoli se lahko povežemo tudi na svetovni splet.

Nemogoče je napovedati, kam bo šel razvoj tehnologije v prihodnje. Že danes lahko preko mobilnih telefonov opravimo nakup živil, ki nam ga kasneje dostavijo na dom. Plačamo avtobus, kino ali račun v restavraciji. Se prijavimo na let in s črtno kodo, ki jo dobimo na mobilni telefon, tudi vkrcamo na letalo. Zdi se, da ni ovir za tehnologijo. Bomo v prihodnosti lahko preko telefona daljinsko upravljali avto? Iz službe zavrteli pomivalni stroj, ki smo ga pozabili pred odhodom? Bodo mobilni telefoni na podlagi zgodovine naših nakupov, lokacij in preferenc namesto nas opravljali odločitve in izbire? Zagotovo vemo le, da tehnologija nezadržno drvi naprej. Bo treba pravico do zasebnosti varovati tudi pred mobilnimi telefoni samimi?

7 LITERATURA

1. Bien Sonja, Jože Bogataj, Mojca Prelesnik, Alenka Žaucer in Nataša Pirc Musar, ur. 2006. *Zakon o varstvu osebnih podatkov s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
2. Cerar, Miro. 2006a. *Zakaj zasebnost na delovnem mestu, 1. del*. Dostopno prek: <http://ius-info.ius-software.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?Id=10137> (13. maj 2011).
3. --- 2006b. *Zakaj zasebnost na delovnem mestu, 2. del*. Dostopno prek: <http://www.ius-software.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=10141> (13. maj 2011).
4. *Dnevnik*. 2007. Veliki brat v elektronski pošti: Tudi službene mobilne in elektronske naslove lahko uporabljamo v zasebne namene. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/285159 (21. maj 2011).
5. Ericsson. 2011. *From apps to everyday situations*. Dostopno prek: http://www.ericsson.com/res/docs/2011/silicon_valley_brochure_letter.pdf (21. maj 2011).
6. Gartner. 2010. *Worldwide Mobile Terminal Sales to End Users in 3Q10*. Dostopno prek: <http://www.gartner.com/it/page.jsp?id=1466313> (21. maj 2011).
7. Gorkič, Primož in Katja Šugman. 2007. *Praktikum za kazensko procesno pravo*. Ljubljana: GV Založba.
8. Informacijski pooblaščenec. 2011a. *Informirani potrošnik - komu dajem katere osebne podatke in zakaj?* Dostopno prek: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/smernice/Potrosniki_koncna_web.pdf (14. maj 2011).
9. --- 2011b. *Odločbe in mnenja - Varstvo osebnih podatkov*. Dostopno prek: [http://www.ip-rs.si/varstvo-osebnih-podatkov/iskalnik-po-odlocbah-in-mnenjih/odlocbe-in-mnenja-varstvo-osebnih-podatkov/?tx_jzvopdecisions_pi1\[showUid\]=1420&tx_jzvopdecisions_pi1\[highlightWord\]=pravica%20do%20zasebnosti%2C%20slu%C5%BEben%20telefon&cHash=3523515a6b4ba4a9f85b27f4425b493b](http://www.ip-rs.si/varstvo-osebnih-podatkov/iskalnik-po-odlocbah-in-mnenjih/odlocbe-in-mnenja-varstvo-osebnih-podatkov/?tx_jzvopdecisions_pi1[showUid]=1420&tx_jzvopdecisions_pi1[highlightWord]=pravica%20do%20zasebnosti%2C%20slu%C5%BEben%20telefon&cHash=3523515a6b4ba4a9f85b27f4425b493b) (13. maj 2011).
10. --- 2011c. *Odziv Informacijskega pooblaščenca*. Dostopno prek: <http://www.ip-rs.si/novice/detajl/odziv-informacijskega-pooblascenca-na-razkritje-da-apple-proizvajalec-mobilnih-telefonov-iphone/?cHash=029777e014da22a247166f8038d24636> (10. maj 2011).

11. Kaučič, Igor in Franc Grad. 2003. *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV založba.
12. *Kazenski zakonik (KZ)*. 2011. Ur. l. RS 55/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200855&stevilka=2296> (26. maj 2011).
13. Kovačič, Matej. 2006. *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakultete za družbene vede.
14. Krapež Katarina. 2007. *Mobilni telefon med zasebnim in javnim: »Intimnost« v javni sferi*. Dostopno prek: <http://uploadi.www.ris.org/editor/1224357565krapez.pdf> (10. maj 2011).
15. Krušič Matè, Zana. 2010. *Pravica do zasebnosti v medicini*. Ljubljana: GV založba.
16. Kuhelj, Alenka. 2004. *Varstvo pravice do zasebnosti, veroizpovedi in svobodnega izražanja v pravu Sveta Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani.
17. Lampe, Rok. 2004. *Sistem pravice do zasebnosti*. Ljubljana: Bonex založba.
18. Laurant, Cedric. 2003. *Privacy and Human Rights. An International Survey of Privacy Laws and Developments*. ZDA: EPIC and Privacy International.
19. Love, Steve in Mark Perry. 2004. *Dealing with mobile conversations in public places: some implications for the design of socially intrusive technologies*. Dostopno prek: http://people.brunel.ac.uk/~cssrmjp/homefiles/selectedpublications/public_mobile.pdf (18. maj 2010).
20. Maršič, Mateja. 2009. *Razvoj trga mobilne telefonije v Sloveniji in model za izbiro mobilnega operaterja za mlade*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
21. Mobitel Tehnik. 2011. *79% mladih se ne počuti dobro brez mobitela*. Dostopno prek: <http://tehnik.mobitel.si/79-mladih-se-ne-pocuti-dobro-brez-mobitela%E2%80%A8/> (26. maj 2011).
22. Pavčnik, Marijan. 2003. *Teorija prava : prispevek k razumevanju prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
23. Raba interneta v Sloveniji. 2011a. *EU primerjave*. Dostopno prek: http://www.ris.org/c/1064/EU_primerjave/?preid=638 (25. maj 2011).
24. --- 2011b. *Lastništvo mobitela*. Dostopno prek: http://www.ris.org/c/1120/Lastnistvo_mobitela/?preid=1114 (25. maj 2011).
25. --- 2011c. *RIS – IKT 2005 – Mobilna telefonija*. Dostopno prek: http://uploadi.www.ris.org/editor/1134372340ikt2005_mobilna-telefonija_final.pdf (25. maj 2011).

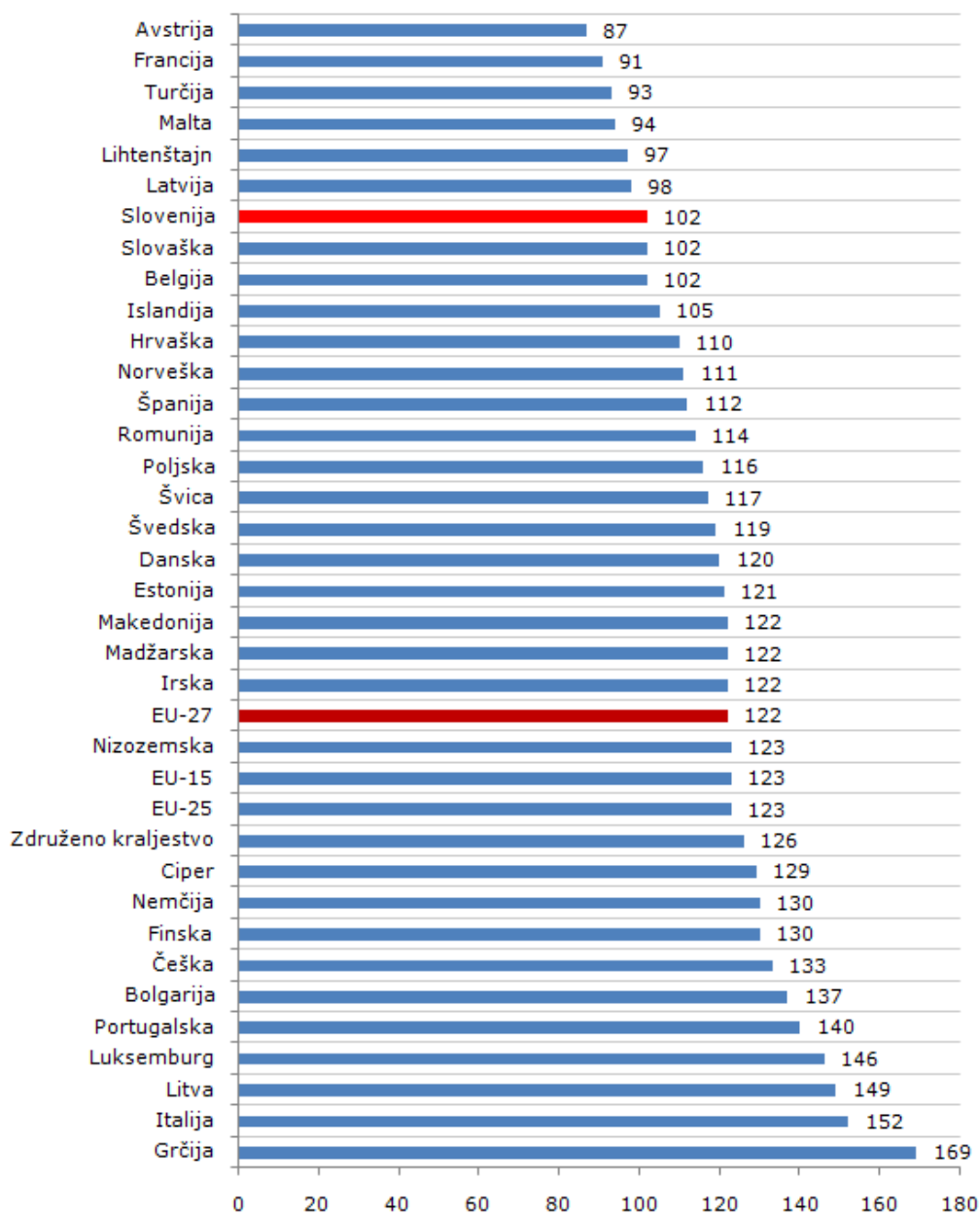
26. --- 2011č. *Telekomunikacijske storitve: število poslanih SMS-ov, v tisočih*. Dostopno prek: http://www.ris.org/c/1554/mobilna_telefonija/ (25. maj 2011).
27. RTVSLO. 2011. *Afera Bulmastifi*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/afera-bulmastifi-senica-soglasa-z-objavo-seznamatelefonskih-zvez/254327> (26. maj 2011).
28. Statistični urad RS. 2011a. *Poštne storitve in elektronske komunikacijske storitve*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3793 (16. maj 2011).
29. --- 2011b. *Promet v fiksni in mobilni telefoniji*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2010/22_10/22-10-10.htm (21. maj 2011).
30. Svet Evrope. 2011a. *Sodbe: HALFORD v Združeno kraljestvo*. Dostopno prek: [http://www.svetevrope.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/slovenski_prevo di_sodb/117/index.html](http://www.svetevrope.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/slovenski_prevo_di_sodb/117/index.html) (26. maj 2011).
31. --- 2011b. *Sodbe: MALONE v Združeno kraljestvo*. Dostopno prek: http://www.svetevrope.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/slovenski_prevo di_sodb/116/index.html (26. maj 2011).
32. Šepec, Miha. 2010. Prikriti preiskovalni ukrep pridobivanja podatkov o prometu elektronskih komunikacij. *Pravna praksa* (39): 10-12.
33. Ustavno sodišče RS. 2011a. *Odločba o razveljavitvi sodbe vrhovnega sodišča*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=51618> (26. maj 2011).
34. --- 2011b. *Odločba o razveljavitvi sodbe vrhovnega sodišča*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=54735> (26. maj 2011).
35. --- 2011c. *Odločba o razveljavitvi sodbe vrhovnega sodišča*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=88834> (26. maj 2011).
36. *Ustava Republike Slovenije* (URS). 1991. Ur. l. RS 33I/1991 (25. maj 2011).
37. Varuh človekovih pravic. 2011. *Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah*. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/> (3. maj 2011).
38. *Splošna deklaracija človekovih pravic*. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102> (3. maj 2011).
39. Vehovar, Vasja. 2007. *Mobilne refleksije*. Ljubljana: Založba FDV.

40. Zajc, Drago. 1998. *Politika človekovih pravic*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. *Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom)*. Ur. l. RS 43/2004 (24. maj 2011).
42. *Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1)*. Ur. l. RS 70/2006 (24. maj 2011).
43. *Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1)*. Ur. l. RS 86/2004 (25. maj 2011).
44. Zalar, Aleš. 2000. (Tele)komunikacijska zasebnost v sodbah Evropskega sodišča za človekove pravice. *Pravna praksa* (14): 29.
45. Završnik, Aleš. 2010. *Kriminaliteta in tehnologija: Kako računalniki spreminjajo nadzor in zasebnost, ter kriminaliteto in kazenski pregon?* Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

PRILOGE

Priloga A: Število uporabnikov mobilnega telefona na 100 prebivalcev

Eurostat 2008: Št. uporabnikov mobilnega telefona na 100 prebivalcev (mobilna penetracija)*

* Število naročnin mobilne telefonije je deljeno s številom prebivalcev in pomnoženo s 100. Aktivne predplačniške kartice se obravnavajo kot naročnina.

Vir: RIS (Raba interneta v Sloveniji 2011a).

Priloga B: Število uporabnikov mobilnega telefona na 100 prebivalcev

Eurostat 1998-2008: Št. uporabnikov mobilnega telefona na 100 prebivalcev (mobilna penetracija)*

Država	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU-27	20	33	53	65	71	78	87	96	106	116	122
EU-25	21	35	56	68	74	81	89	98	107	116	123
EU-15	24	39	63	74	79	85	92	100	108	117	123
Avstrija	29	53	76	82	84	88	98	94	92	89	87
Belgija	17	31	51	68	71	75	81	84	89	96	102
Bolgarija	2	4	9	20	32	45	62	80	107	129	137
Ciper	17	22	32	45	59	77	90	104	113	124	129
Češka	9	19	42	68	84	95	106	115	124	124	133
Danska	36	49	63	74	83	89	96	101	107	116	120
Estonija	18	28	41	54	65	77	93	107	117	120	121
Finska	55	63	72	81	87	91	96	103	108	115	130
Francija	19	34	49	61	63	68	72	77	82	87	91
Grčija	19	36	54	73	85	81	84	112	125	145	169
Hrvaška	4	8	25	39	53	57	64	82	97	107	110
Irska	26	38	63	73	77	86	94	103	112	115	122
Islandija	38	59	77	88	91	97	100	90	95	101	105
Italija	36	52	77	90	95	99	108	122	137	152	152
Latvija	7	12	17	26	39	52	66	81	95	97	98
Lihtenštajn	24	30	31	33	34	74	75	79	82	91	97
Litva	8	10	14	29	47	61	89	127	139	145	149
Luksemburg	50	49	70	93	107	120	143	156	152	144	146
Madžarska	10	16	30	49	68	78	86	92	99	110	122
Makedonija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	122
Malta	5	6	29	57	70	73	77	81	86	90	94
Nemčija	17	29	59	68	72	79	90	96	104	118	130
Nizozemska	22	43	68	76	76	83	91	97	113	118	123
Norveška	48	62	75	84	86	89	99	103	105	108	111
Poljska	5	10	17	25	36	46	60	76	96	109	116
Portugalska	30	46	65	81	83	90	93	109	116	127	140
Romunija	3	5	9	21	23	32	47	62	81	106	114
Slovaška	9	12	21	41	54	68	79	84	91	100	102
Slovenija	10	33	57	76	77	87	93	88	91	96	102
Španija	16	38	61	73	82	89	91	99	105	110	112
Švedska	44	58	72	81	89	98	98	101	106	114	119
Švica	24	43	65	73	79	85	85	92	100	109	117
Turčija	5	12	23	27	34	40	49	61	73	89	93
Združeno kraljestvo	25	41	68	76	84	91	100	109	116	121	126

* Število naročnin mobilne telefonije je deljeno s številom prebivalcev in pomnoženo s 100. Aktivne predplačniške kartice se obravnavajo kot naročnina.
: manjkajoči podatki

Vir: RIS (Raba interneta v Sloveniji 2011a).

Priloga C: Telekomunikacijske storitve, število poslanih SMS

DRŽAVA	TELEKOMUNIKACIJSKE STORITVE: ŠTEVILO SMS-EV, V TISOČIH, (1998-2006)								
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Belgija				1864476	2454899	2721652	2897627	3458613	4474444
Bolgarija						332088	444558	494904	538309
Češka						5130236	5710760	5845555	6230320
Danska			752658	1334298	2018892	3989057	6554329	8423381	10157806
Nemčija		3600000	11400000	14700000	17000000	19500000	19700000	22300000	22200000
Estonija					75372	94286	112488	143669	214648
Irski			574000	1500000	2400000	3035000	3624000	4351000	5745000
Grčija				2821472	3858153	3958305	3879524	3827177	
Španija			2665000	7255726	9999906	11736000	8636053	8635890	8760680
Francija			1471000	3508000	5523000	8188000	10335000	12712000	15050000
Ciper					330198	754511	960991	1225556	1361850
Latvija						897100	1387646	4939366	9033572
Luksemburg						16900	195000	215000	248000
Madžarska				809884	1150563	1177277	1204926	1561255	1708888
Malta			4047	106190	232562	364518	392457	409745	
Nizozemska				1224798	2051275	2522877			
Avstrija			758179	1102107	1200000	1297000	1587000	1634000	2059000
Poljska					3184803	5293724	7988427	14069863	26297291
Portugalska			549748	1875835	2109977	2203390	2563616	5977562	12457856
Romunija						414000	931000	1647000	2253000
Slovenija				221454	333519	391743	413364	468569	538296
Slovaška				361916	800000	1340120	1224352	1323925	
Finska		705000	992000	1202000	1420000	1650000	2193500	2728230	3087998
Švedska		141000	473000	1020000	1325000	1816000	2044000	2089000	2857000
VB		2361144	8041468	13201358					
Hrvaška				1036264	1702502	2025660	2207195	2359614	2510524
Turčija						6555000	6325000	16728000	25088000
Islandija			61581	90201	124451	115397	118392	123711	120230
Norveška	72000	515000	1240502	2117159	2540953	3137000	3649000	4630000	5224900
Švica	36000	288000	1053000	3025000	3016000	3119000	3311000	3448000	3677000

Vir: RIS (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

Priloga Č: Uporaba mobilnih telefonov glede na spol, starost in zaposlitveni status respondentov v starosti 10-75 let

		n	uporaba mobilnih telefonov (%)					skupaj(%)
			1 mob. telefon	2 mob. telefona	3 in več mob. telefoni	občasna uporablja mob. tel. drugih oseb	ne uporablja	
spol	moški	635	75,4	7,9	1,4	2,2	13,1	100
	ženski	683	76,3	3,8	0,2	4,1	15,7	100
skupaj		1318	75,9	5,8	0,8	3,2	14,4	100
starost	10-15	95	84,2	6,3	0,0	4,2	5,3	100
	16-19	89	91,0	5,6	0,0	1,1	2,3	100
	20-25	134	88,8	9,0	0,8	0,8	0,8	100
	26-35	196	87,2	8,7	1,0	1,0	2,0	100
	36-45	199	81,4	7,5	1,0	5,5	4,5	100
	46-55	258	74,8	4,7	0,8	2,7	17,1	100
	56-65	199	62,3	3,5	1,5	4,5	28,1	100
	66-75	148	47,3	1,4	0,0	4,7	46,6	100
skupaj		1318	75,9	5,8	0,8	3,2	14,4	100
zaposlitveni status	zaposlen	521	83,5	8,3	1,0	2,3	5,0	100
	samozaposl.	43	81,4	7,0	7,0	0,0	4,7	100
	šolajoči	267	87,3	7,1	0,0	2,3	3,4	100
	upokojen	315	57,1	2,5	0,3	4,8	35,2	100
	brezposeln	101	80,2	3,0	0,0	4,0	12,9	100
	drugo	71	50,7	0,0	1,4	7,0	40,9	100
skupaj		1318	75,9	5,8	0,8	3,2	14,4	100

Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

Priloga D: Odnos do mobilne telefonije

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	niti-niti	se strinjam	zelo se strinjam	ne vem, ne poznam	skupaj	
M25a Danes je v nepredvidljivih situacijah mobilni telefon nepogrešljiv.	2,8%	2,2%	10,9%	15,6%	68,0%	,4%	494	100,0%
M25b Mobilni telefon je danes nuja, ne pa luksuz.	3,9%	5,3%	21,5%	26,4%	43,0%		493	100,0%
M25c Edina smiselna raba mobilnega telefona je raba v praktične namene.	3,6%	6,9%	16,2%	27,7%	44,9%	,6%	494	100,0%
M25d Ne razumem ljudi, ki vsakdanje nakupe v trgovini usklajujejo po mobilnem telefonu.	19,5%	12,6%	24,9%	15,0%	26,6%	1,4%	493	100,0%
M25e Mobilni telefon je zgolj potuha, da se ljudem ni treba vnaprej odločati, kje in kaj bodo počeli.	36,7%	17,8%	23,1%	11,4%	10,3%	,6%	493	100,0%
M25f Zdi se mi prav, da starši svojim otrokom čimprej omogočijo uporabljati mobilni telefon.	28,1%	15,6%	23,9%	14,2%	17,8%	,4%	494	100,0%
M25g Precej ljudi danes mobilni telefon razume kot modni dodatek.	28,3%	19,3%	20,7%	16,3%	13,8%	1,6%	492	100,0%
M25h Mobilni telefon preprosto ni primeren za intimne pogovore.	19,5%	15,8%	25,4%	14,8%	23,2%	1,4%	488	100,0%
M25i Odrasli uporabljajo mobilni telefon za koristne stvari, mlajši pa samo za neumnosti.	20,7%	13,8%	27,4%	15,2%	22,7%	,2%	493	100,0%
M25j Iskrena čustva do drugega lahko deliš samo v živo, ne pa po mobilnem telefonu.	10,5%	9,3%	18,9%	20,3%	39,8%	1,2%	493	100,0%
M25k Nekateri imajo mobilni telefon samo za imidž.	16,8%	15,0%	25,6%	18,1%	21,9%	2,6%	493	100,0%

Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).

Priloga E: Odnos do mobilne telefonije

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	niti-niti	se strinjam	zelo se strinjam	ne vem, ne poznam	skupaj	
M27a Moti me, ko ljudje vpričo drugih po mobilnem telefonu govorijo o svojih osebnih rečeh.	22,8%	11,8%	13,4%	13,2%	38,2%	,6%	492	100,0%
M27b Zame je pomembno, da mobilni telefon dobro izgleda.	50,8%	17,0%	16,6%	8,7%	6,5%	,4%	494	100,0%
M27c Rad-a hitro menjam mobilni telefon, da ne ostanem "zadaj".	66,4%	14,7%	10,8%	4,1%	3,7%	,4%	491	100,0%
M27d Bolj kot izgled me pri telefonu zanima tehnična izpopolnjenost.	18,7%	10,1%	20,1%	21,9%	28,6%	,6%	493	100,0%
M27e Zame je pomembno, da je mobilni telefon čim bolj praktičen in enostaven.	3,4%	4,1%	10,5%	19,9%	61,9%	,2%	493	100,0%
M27f Mobilni telefon uporabljam tudi kot neke vrste modni dodatek.	73,6%	14,8%	6,5%	3,0%	1,6%	,4%	493	100,0%
M27g Nerodno bi mi bilo, če bi bil moj telefon preveč zastarel.	52,7%	15,4%	16,8%	7,5%	7,3%	,2%	493	100,0%
M27h Nič me ne moti, če imam star telefon, važno je, da v redu deluje.	8,1%	7,3%	14,6%	16,6%	53,1%	,2%	493	100,0%
M27i Otrokom bi morali omejiti dostop do neprimernih vsebin, ki jih omogočajo sodobni mobilni telefoni.	8,8%	7,1%	16,3%	11,8%	55,2%	,8%	491	100,0%

Vir: RIS – IKT (Raba interneta v Sloveniji 2011c).